

9/11/44) D m 11514
B P

V-569

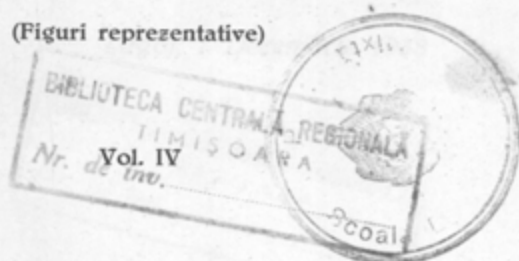
Prof. Dr. Aurel E. Peteanu

B4

1742

DIN GALERIA MARILOR DISPĂRUȚI AI BANATULUI

(Figuri reprezentative)

Prof. Dr. Valeriu Branisce

1869—1928

Editura autorului

64630

1938

Tipografia Corvin, Lugoj, Strada General Berthelot Nr. 1.

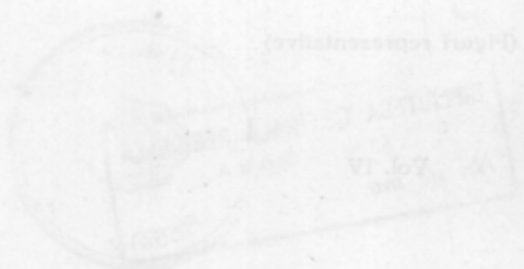
309/791

9 (498,5) Braniște, Valeriu, 1869-1928

92 Braniște, Valeriu

07 (498,5)

DIN
GALERIA MARILOR
DISPĂRUȚI AI
BANATULUI

Prof. Dr. Valeriu Braniște
1869-1928

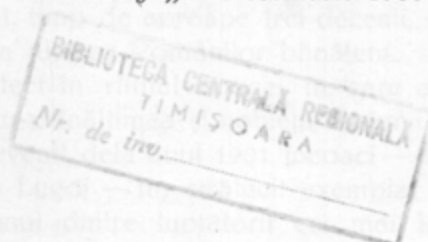
✓ 61020

Dr. Valeriu Brănișco

Considerațiuni generale

Închin această lucrare iubitei mele
Mame în semn de profundă recunoș-
tință și nețărmurită dragoste fiască.

Lugoj, 1 Decembrie 1938

Închinăm această lucrare iubitei mele
Mărie în semn de recunoștință
pentru încrederea și ajutorul acordat.
Lugoj, 1 Decembrie 1928

Dr. Valeriu Branisce

Considerațiuni generale

În istoria politică și culturală a Banatului nostru de altădată, cunoaștem puține exemplare care pot fi puse alături de *Dr. Valeriu Branisce*.

Această afirmație este deplin întemeiată, deoarece Dr. Valeriu Branisce era, prin excelență, un luptător de rasă de un minunat relief, o individualitate puternică de o clasică strălucire, care, prin cultura sa superioară și enciclopedică, prin nobleța și forța sa sufletească de o rară calitate, prin temperamentul său de mare combatant și îndrumător al vieții noastre naționale în toată complexitatea ei, a știut polariza în jurul său, la noi, în Banat, timp de aproape trei decenii, simpatia și admirația unanimă a tuturor Românilor bănățeni.

Integrându-se perfect în ritmul epocii în care a trăit și a muncit și înțelegându-și înălțimea și nobleța misiunii naționale, marele cărturar a devenit, dela anul 1901 încoad — după stabilirea sa definitivă în Lugoj — un strălucit exemplar al culturii noastre bănățene, unul dintre luptătorii cei mai îndârjiți ai drepturilor noastre naționale.

Și-a pus — aproape ca nimeni altul — talentul, energia și inteligența scilipitoare în serviciul celor mai mari cauze naționale ale Banatului și, rezistând, cu o uimitoare tărie de un adevărat erou, tuturor furtunilor care s'au deslănțuit, în vremurile de grea cumpănă ale ființării noastre, pe acestea istorice meleaguri, a dominat o epocă de titanice eforturi și lupte naționale și a lăsat brazde adânci și neșterse pe urma activității sale prodigioase.

Și-a pus viața de muncă îndărătnică, fecundă și conștiințioasă, viața de continuă luptă, de continuu efort spre creație, în slujba celor mai mari și vitale interese ale patriei sale adoptive și și-a risipit-o, cu toată generozitatea și avântul, cu

toată dragostea de neam și încrederea neclintită în puterea și triumful dreptății, în izbânda definitivă a luptelor noastre naționale.

Nici un obstacol, nici o jertfă nu l-a putut împiedeca în desăvârșirea mesianismului său național.

Relieful lui spiritual va rămâne, deci, veșnic, în analele evoluției poporului nostru român bănățean, o pagină luminoasă de neperitoare strălucire și se încadrează, cu multă prestanță, în rândurile celor mai energici și însuflețiți propovăduitori ai renașterii noastre naționale.

Iată motivul pentru care posteritatea recunoscătoare, Lugojenii atât de dragi sufletului lui generos, de elită au ținut de a lor scumpă datorie să-i evoce amintirea, să-l comemoreze, printr'o impresionantă solemnitate, atât cu ocazia împlinirii a cinci ani, cât și a împlinirii a zece ani dela prematura și mult regretată sa trecere la cele veșnice.

Iată pentru ce ne-am angajat acum, după trecerea unui deceniu, să desgropăm, din negura uitării, și figura lui strălucită și s'o așezăm, după merit și cuviință, în galeria marilor dispăruți ai Banatului, ca o mărturie veșnic vie a unui om dintr'o bucată, care a știut să sufere, cu o uimitoare răbdare și resemnare, toate vicisitudinile frumosului său apostolat, până la marea biruință.

Schifă biografică

Leagănul copilăriei sale a fost comuna Cincul Mare din Ardeal, județul Târnava-Mare. Aici și-a văzut lumina zilei la 10 Ianuarie 1869, și-a făcut studiile primare și a fost crescut, într'o atmosferă senină și curat românească, de bunii și iubiții săi părinți.

Tatăl său, *Moise Branisce*, (1834—1891), un intelectual român de seamă, era stenograf al dietei ardelenice între anii 1863—1865 și al conferinței naționale din 1881 și, timp îndelungat, deputat sinodal, judecător și apoi primpretor.

Înzestrat cu o cultură frumoasă, cu însușiri apreciate de scriitor, cu vaste cunoștințe juridice și cu alese sentimente de dragoste părintească, s'a străduit să dea și fiului său Valeriu o educație deosebit de îngrijită,

Înțelegând porunca vremii, și-a dat toată silința să-și crească odrasla în disciplina muncii efective, cinstite și creatoare, în școala imperativului național, să-i scalde sufletul plătând, plin

de seninătate și de dulce armonie în lumina dătătoare de viață a dragostei de neam, limbă și lege strămoșească.

Numai datorită acestei bune îngrijiri părintești, s'a putut structura, atât de norocoș, între anii 1879—1887, formația spirituală a tânărului Valeriu Branisce în Sibiul generator de entuziasme și avânturi românești, în cunoscutul focar de iradiere al celor mai multe doruri și năzuințe ale neamului nostru românesc de dincoaci de Carpați de pe acele vremuri de uriașe frământări și jertfe pentru românism.

Numai crescut aici, în atmosfera pătrunsă de mireasma dătătoare de viață a idealului nostru național, și-a putut spori elevul Valeriu Branisce zestrea sufletească, din ce în ce mai mult, până'n anul 1887, când și-a terminat, la gimnaziul superior de stat, studiile secundare și a ajuns, prin însușirile sale excepționale, dezvoltate succesiv, printr'o muncă metodică și stăruitoare, inspirată pururea de suflul cald al adevărului, al binelui și al frumosului, să fie remarcat, de timpuriu, de cei mai aleși conducători ai neamului nostru de pe atunci.

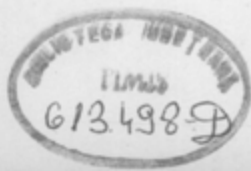

1869—1928

Reprezentanții cei mai de seamă ai spiritualității noastre românești din decada opta a veacului trecut i-au luminat cărările gândului, i-au conturat personalitatea și l-au înzestrat cu acea unică armatură sufletească, cu care a avut, mai târziu, posibilitatea să prindă toate năzuințele epocii sale și să-și îndrumeze neamul pe calea providențială a înălțării și a mântuirii.

Cât de frumos și impresionant ne-o destăinuiește aceasta Dr. Valeriu Branisce în interesantul său articol »*Rețetă pentru jurnaliști*«, publicat la paginile IX—XII ale anexelor, din care reproducem, ca un minunat document al vremii, următoarele pasagii:

»Fericitul meu tată avea obiceiul de a face dese preumblări pe promenada »de sub arini«, care duce către dumbrava Sibiului. Pentru mine, care întrasem

atunci în clasele superioare ale liceului de stat din Sibiu, era mare fericire, când mă lua cu sine tata la aceste preumblări, căci, de obicei, întâlneam, pe această cale, pe »bătrânii« noștri, cu cari era bun cunoscut și așa ajungeam și eu, care mergeam alături, »în legău«, cu *Măcelariu, Barițiu, Bologa* etc., etc., cari tot »pe sub arini« își făceau preumblările, să mai trag cu urechea una-alta din cercul înalt de idei, care preocupa pe acești fruntași ai neamului, pe acele vremuri, când părea că se varsă nouă viață în oasele trudite ale neamului românesc.

Mai bucuros ascultam vorbele bătrânului George Barițiu, care scotea, pe acea vreme, în Sibiu, „*Observatorul*“, la care colabăra și tata.

Nestorul presei noastre povestea, cu mare predilecție, lucruri din tinerețe. Bag-seama așa e rostul bătrânilor. Imi aduc și astăzi aminte, cum povestea suferințele sale din 1849, când, refugiându-se din Sibiu, a fost, în urma intrigilor săsești, arestat de Ruși la Cămpina și ținut în lanțuri până la Cernăuți, unde l-au scăpat luceferii de atunci ai Bucovinei, *Hurmuzachi*, pe a căror moșie dela *Cernauca* — parlamentul bejenarilor din toate țările locuite de Români — a petrecut până după restabilirea ordinii în Ardeal.

Înghițiam, cu sele, fiecare vorbă, îmbogățindu-mi fantezia cu *material neprețuit, care mi-a rămas pentru întreaga mea viață un scump tezaur*.¹⁾

Trecându-și examenul de maturitate în anul 1887 la Sibiu, tânărul »maturant«, înzestrat cu o prodigioasă putere de animație, cu o neprețuită comoară de inteligență, de simțire și voință și, mai presus de toate, cu o mistuitoare dragoste de cultură, de știință, se îndreaptă — după obiceiul vremii și posibilitățile de a studia de pe atunci ale tineretului nostru român de dincoaci de Carpați — spre Budapesta, unde se înscrie la facultatea de filosofie, audiind diferite cursuri de filologie și filosofie, care-l interesau și pentru care avea o deosebită predilecție.

Dintre profesorii săi cei mai cunoscuți și cu reputație bine stabilită, amintim pe Alexandru Roman la limba și literatura română, pe Zsolt Beöthy la limba și literatura maghiară, pe Pavel Gyulai, Gustav Heinrich, Hampel ș. a. Dela aceștia și-a câștigat o parte din acea admirabilă zestre sufletească, acea cultură întinsă și variată, care i-a dat posibilitatea să devină luptătorul cultural și politic de elită, unul dintre conducătorii spirituali cei mai de seama ai poporului român de dincoaci de Carpați.

Aici, în metropola opresorilor noștri de veacuri, a început tânărul student Valeriu Branisce să-și facă ascensiunea spirituală și să se releve, între anii 1887—1891, printr'o activitate metodică și stăruitoare și prin înălțimea sufletului lui în necon-

¹⁾ Dr. Valeriu Branisce: Pagini reslețe. Rețetă pentru jurnaliști, p. 130. Lugoj, 1910, Editura autorului.

tenită vibrare pentru tot ce era nobil și frumos, pătruns pururea de adevărurile veșnice ale existenței și viitorului neamului nostru românesc.

Aici s'a inspirat din ideile naționale ale timpului și a cunoscut frumosul mănunchiu al tinerimii române universitare de pe atunci, strânsă sub fâlfăirile aceluiaș drapel, unic, indivizibil și pururea românesc. Aici s'a înrolat și dânsul sub drapelul măreț al Societății academice literare »*Petru Maior*«, al puternicei noastre cetăți de rezistență sufletească, de lumină spirituală și de conștiință națională din Budapesta, de pe acele vremuri de uriașe frământări pentru românism.

Timpul de patru ani petrecut aici, în tovărășia celor mai entuziaști și intimi prieteni, a viitorilor săi colaboratori, în frunte cu *Virgil Onișiu*, precum și mediul spiritual găsit între zidurile istorice ale Societății »*Petru Maior*, au avut, incontestabil, o influență covârșitoare asupra formării definitive a personalității sale massive și asupra evoluției sale intelectuale.

Cu bunurile spirituale de veșnică viabilitate și de înaltă frumusețe etică, câștigate, în cursul celor patru ani de înalte studii universitare, și-a trecut, apoi, la 2 Iunie 1891, în Budapesta, doctoratul în filosofie, cu teza mult apreciată, dictată de spiritul vremii: *Andrei Mureșanu*.

Această monografie de un covârșitor interes național, scrisă, după cerință, în limba statului, într'un stil clar, viguros și cu un rar talent de expunere și erudiție, era fructul studiilor și meditațiilor sale îndelungate asupra nemuritorului cântăreț, autor al »*Răsunetului*« și a avut meritul incontestabil de a prezenta, după cuvîntă și în adevărata sa strălucire, pe marele bard ardelean, simbolul aspirațiilor și al întregirii neamului nostru.

Activitatea sa profesorală

Reîntors acasă, îndată după terminarea studiilor sale universitare și după obținerea, cu rar succes, a diplomei de profesor pentru limba română și maghiară și a titlului de doctor în filosofie, intră în serviciul școalei, fiind numit profesor, încă în anul 1891, la gimnaziul superior ortodox român din Brașov.

Aici, în această veche vatră de lumină românească a Ardealului din apropierea nemîjlocită a României libere, unde pulsa, pe atunci, puternic ritmul vieții noastre românești, își începe tînărul profesor, Dr. Valeriu Branisce, importanta sa misiune

de pregătire a tinerelor generații conștiente, însuflețite de ideal și capabile să înțeleagă porunca vremii și împlinirea datoriei lor întregi.

Gimnaziul superior ortodox român din Brașovul nostru de pe atunci avea un corp didactic de elită, pătruns de imperati-vele naționale și culturale ale vremii, de marele său apostolat pedagogic național. Avea personalități didactice proeminente, de talia lui Virgil Onițiu, Pantelimon Dima, Paul Budiu, Dionisie Făgărășianu, Vasile Goldiș, Dr. Iosif Blaga, Dr. Ioan Bunea, Dumitru Lupan, Axentie Banciu, Nicolae Sulică, Nicolae Bogdan ș. a., care s'au impus, prin cultura lor superioară și pre-gătirea lor excepțională, atenției publice de pretutindenea.

În rândurile alese ale acestora, a intrat, în toamna anului 1891, și Dr. Valeriu Branisce cu dorul său năvalnic de a-și da toată contribuția de muncă stăruitoare și ideală pentru pro-movarea marilor interese culturale și naționale ale acestei școale cu bună reputație, radiatoare de frumos ideal românesc.

Adânc pătruns de frumusețea și importanța cauzei căreia s'a devotat, Dr. Valeriu Branisce începe, cu dinamismul ființei sale excepționale și de o sinceritate cuceritoare, să samene, în sufletele tinerelor odrasle, sămânța bună și sănătoasă a gân-dului său curat, înalt, cinstit și pururea românesc. Cursurile sale făcute aici, cu multă căldură, dragoste și vocațiune, erau străbătute pururea de freamătul unui suflet pasionat pentru marele său apostolat, a unei forțe gânditoare, a unui rezervor de frumos și adevăr. Erau, în cel mai înalt înțeles al cuvân-tului, o nesecată sursă de viguros și nobil entuziasm, un puternic izvor de admirabilă energie națională.

Tot timpul cât a profesat la această școală, la acest focar de lumină spirituală și de conștiință națională (1891—1893), Dr. Valeriu Branisce s'a străduit să dea, prin metoda-i exce-lentă, viață literelor moarte, punând, în serviciul științei, toată splendoarea cuceritoare a talentului său de subtil profesor, de abil mânuitor al verbului și, în acelaș timp, și al condeiului.

Dar, cu toată dragostea pe care o avea pentru acest mare apostolat național, eminentul profesor se simte atras, cu o forță irezistibilă, din ce în ce tot mai mult, spre frontul luptelor noastre mari și decisive, care trebuiau să se dea pentru apă-rarea și salvarea neamului nostru românesc de dincoaci de Carpați.

Activitatea sa ziaristică, publicistică și culturală

Marile frământări ale timpului, care au început să sbuciume toată simțirea românească, întreg sufletul poporului nostru de dincoaci de Carpați, precum și invitația telegrafică a ilustrului luptător naționalist, *Dr. Ioan Rațiu*, l-au determinat pe *Dr. Valeriu Branisce* să-și schimbe, în luna August a anului 1893, catedra de profesor dela gimnaziul superior ort. român din Brașov, cu redacția ziarului politic »*Tribuna*« din Sibiu.

Acest ziar politic apreciat, înființat în anul 1884 de *Ioan Slavici*, a fost, pe acele vremuri, organul oficios al Comitetului național român și a avut un rol covârșitor în pregătirea strălucitului act istoric al »*Memorandului*« și a generațiilor de mare însuflețire ale întregirii noastre naționale.

Redactarea lui, deci, cu sprijinul moral și material al celor mai proeminente personalități ale vieții noastre românești de pe atunci și cu devotamentul unor harnici, pricepuți, aleși și entuziaști colaboratori, constituia, fără îndoială, pentru profesorul *Dr. Valeriu Branisce*, o deosebite cinste, precum și o binevenită ocazie de a-și arăta marea vocație pentru ziaristica noastră românească și de a se consacra, de aici înainte, pentru totdeauna, acestei sublime, dar și ingrate profesii, pândită mereu de procurori și amenințată de temnițele mușcăite ale *Vațului* și *Seghedinului*. Datorită excepționalelor sale însușiri spirituale și condeiului său fermecat, *Dr. Valeriu Branisce* se situază, dintr'odată, la »*Tribuna*«, pe planul întâi și, risipindu-și cu frenezie tot ce avea mai bun, mai nobil, mai de seamă, cucerește, în scurt timp, toate sufletele.

Multipla sa personalitate se manifestă, încă dela început, cu o deosebită strălucire. Astfel se explică, cum a devenit, în scurt timp, distinsul profesor dela Brașov, ziaristul și publicistul cel mai de seamă al renașterii noastre naționale, cucerind, prin scrisul său energic și hotărât, prin caracterul său integru și prin puterea sa de muncă, un loc de frunte în viața noastră politică, alături de cei mai aleși luptători ai neamului nostru de dincoaci de Carpați.

Intr'o bună zi, plimbându-se după zece ani, în calitate de redactor al ziarului »*Tribuna*« — pe sub frumoșii »*arini*« din promenada Sibiului, și-a adus aminte, cu duioșie, de cuvintele înțelepte și de profund tâlc pe care i le-a adresat nestorul presei noastre transilvănene, *Gheorghe Barițiu*, în anul 1889, când era elev de clasa V-a gimnazială:

»Dragul meu, a fi redactor e lucru greu, foarte greu. Nu-i destul să știi scrie și să ai idei și sentimente. Nu! Trebuie să te știi păzi, când scrii. Iată eu scriu aproape un jumătate de veac. Și știi cum scriu?! La fiecare vorbă ce o scriu, țin înaintea ochilor codul penal și îmi închipui că la spatele mele stă jandarmul! În vremurile de astăzi numai așa poate scrie un redactor român. Cine nu scrie așa, cine nu are neconținut paragraful legii în față și jandarmul în spate când scrie, acela, dragul meu, mai mult strică decât direge cu scrisese sale...«

...Dar poate că tu, dragul meu, să ajungi zile mai bune!«¹⁾

Rețeta dată de bătrânul Barițiu »cu figura blândă, cu ochii plini de nemărginită bunătate«, era izvorită dintr'o necesitate inexorabilă a acelor vremuri de grea cumpănă, când — după cum subliniază d-l Gheorghe Stoica, în lucrarea d-sale »Calendarul unui gazetar« (Orăștie 1934) — »nu era tocmai ușor să fie cineva gazetar român. Trebuia ca cel apucat de vraja ziaristice să aibă, pe lângă anumite aptitudini necesare scrisului, și o puternică doză de curaj. Condeiel era socotit pe vremurile acelea ca și sabia. Prins odată în mână de scriitor, acesta, vrând, nevrând, intră în luptă pe moarte și pe viață ...Câți ziariști de ai noștri n'au închis ochii pe perina de paie a închisorilor maghiare, sau nu și-au dat sfârșitul în urma racinilor primite între zidurile umede și întunecate ale acestor cazamate?«

Dar, cu toată stima și admirația pe care o avea Dr. Valeriu Branșce pentru întemeietorul ziaristice naționale române transilvănene și pentru sfaturile sale atât de înțelepte, grandioasa mișcare de apărare națională și de desrobire sufletească îl atrage, cu o forță irezistibilă, în toiul luptelor crâncene, date pe moarte, pe viață...

În luna Decembrie a anului 1893, întemeiând mărele luptător român bănățean, *Dr. Alexandru Mocsonyi*, în Timișoara, ziarul »Dreptatea«, tânărul ziarist de marcă dela »Tribuna« este invitat, din încredințarea tinerimii române bănățene, de avocatul Dr. Ștefan Petrovici și Dr. C. Diaconovich, la Timișoara, pentru a i se încredința redactarea acestui nou ziar român bănățean.

Dr. Valeriu Branșce primește, cu însuflețire, invitația fruntașilor bănățeni și, spre viua satisfacție a tuturor, dar îndeosebi a marelui protector și animator de atunci al bănățenilor, *Dr. Al. Mocsonyi*, scoate, dimpreună cu Dr. C. Diaconovich, în ziua de 25 Decembrie 1893 st. v. (6 Ianuarie 1934 st. n.), întâiul număr de probă al noului ziar.

»*Dreptatea*« apare în conformitate cu programul stabilit în impozanta adunare dela Timișoara, ținută, în vara anului 1893, în sala istorică a hotelului »Principele de Coroană« (azi

¹⁾ Dr. Valeriu Branșce: Rețetă pentru jurnaliști — amintire, »Gazeta Transilvaniei«, numărul jubilar, 1908

palatul teatrului municipal), sub președinția lui Alexandru Mocsonyi. Acest program este întemeiat pe programul partidului național dela 1881 și are ca deviză: *solidaritatea națională*.

»Pe această bază și sub această deviză — declară, în numărul întâiu conducătorii ziarului, — vom lupta cu mijloace legale, în spirit adevărat constituțional, cu seriozitatea impusă prin demnitatea cauzei, având totdeauna interesele mari ale poporului român și binele comun înaintea ochilor și ferindu-ne de orice considerațiuni particulare și personale. Nu desbinarea desăvârșită și neîmpăcaveră, ci înțelegerea bazată pe dreptate și încredere reciprocă a popoarelor Coroanei Sf. Ștefan formează steaua conducătoare a ținutei noastre».

»Vom lucra, ca lupta noastră să se extindă în cercuri cât mai largi și să trezim și dezvoltăm conștiința națională. Vom căuta să strângem rândurile, ca toți Românii, fără deosebire de provincie, să lupte dimpreună sub același standard, cu aceleași mijloace, precum și scopul unul este»...

Pus, cu toată dragostea și seriozitatea, în serviciul ideilor care frământau, pe atunci, sufletul mare al neamului nostru și credincios programului fixat, frumosul și importantul cotidian de sub nobila protecțiune și permanentul sprijin moral și material al ilustrului său întemeietor, Alexandru Mocsonyi, reușește să strângă, în scurt timp, printr'o acțiune viguroasă și conștientă, pe toți fruntașii sufletului românesc și mănuiitorii idealisti ai condeului din Banat, sub falfăirile aceluiaș mândru drapel, ridicat, în cele mai vitrege vremuri, în metropola Banatului, pentru afirmarea drepturilor și alimentarea conștiinței noastre naționale.

»Dreptatea« lui Alexandru Mocsonyi reușește să armonizeze, prin puterea covârșitoare și măestria suprinzătoare a scrisului cald și convingător al distinsului ei redactor și al vrednicilor săi colaboratori, în acorduri de muncă devotată, răbdătoare și cinstită, toate elitele spirituale ale Banatului, pentru cimentarea unității noastre de simțire, gândire și acțiune și pentru păstrarea, cu orice preț, a integrității sufletului nostru colectiv, în lungul șir de crâncene lupte și suferințe.

Datorită admirabilelor însușiri, scilicitoarei inteligente și mistuitoarelor străduințe ale distinsului ei redactor și, dela 1 Nov. 1894, director, Dr. V. Branisce, »Dreptatea« apare în condițiuni foarte bune și ajunge a fi considerată și apreciată »ca și cel mai mare și cel mai bine redigiat ziar al Românilor din Ungaria«.

Răspunzând unei adevărate necesități ziaristice române, acest cotidian însemna o nouă etapă în evoluția noastră politică, socială și culturală și avea un rol hotărîtor în propășirea vieții noastre naționale, ținând permanent trează conștiința noastră

națională, într'o vreme când slova și limba românească erau batjocorite și desconsiderate.

Paginile lui mărețe și de o înaltă gândire politică oglundiau întreg sbuciumul vieții noastre de atunci, precum și înflăcărata dragoste pentru cimentarea rândurilor luptătorilor noștri, cari purtau în sufletele lor aceleași idealuri și luptau din răspuțeri pentru îndrumarea sănătoasă a maselor subjgate.

Articolele publicate în »Dreptatea«, în cursul anului 1894 până'n luna Martie 1895, de Dr. V. Branisce, erau energice, de scânteieri fulgerătoare și de o francheță care robea.

Dar, acțiunea vîguroasă, lupta dărză pe care a dus-o Dr. V. Branisce, în coloanele »Dreptății«, în tovărășia mai multor tineri entuziaști bănățeni cu ochii ațintiți spre noua dără de lumină, pentru menținerea neștirbită a sufletului românesc bănățean și pentru revendicarea drepturilor sale firești amenințate, a deslănțuit — după cum era, de altfel, și de prevăzut — un potop de procese de presă (23), judecate în fața tribunalului din Timișoara. Apărătorul doctorului V. Branisce, în aceste procese, era marele animator al tuturor mișcărilor și acțiunilor naționale românești din Banat, renumitul avocat lugojan, *Coriolan Brediceanu*.

»Și eu am avut fericirea să-l am — zicea Dr. V. Branisce despre Coriolan Brediceanu — ca apărător în procesele mele, în fecundul an, când, unul după altul, nu mai puțin de 74 procese de presă s'au pus în curgere contra foii ce redactam și semnam ca redactor responsabil. Era desbaterea a vreo 23 procese cumulate. Se pertracta încă, după vechea procedură, fără întrerupere. Se începuse desbaterea proceselor dimineața la orele 8 și de abia a doua zi dimineața se terminase. După miezul nopții pe la 3, în sala ticsită de lume, curgeau sudorile de pe mine. Extrem de eșofat, mă plec către dânsul și zic: »Grozav de cald, nu mai pot suporta«.

»Las, că te pun ei la răcoare!« a fost răspunsul lui plin de umor, care, ca prin minune, îndată m'a înviorat. Și a avut dreptate«.

»Când era apoi să plec la temniță, unde mă așteptau 2 ani din cea mai frumoasă vârstă a tinerețelor, un considerabil număr de prieteni se adunaseră, ca să ne luăm rămas bun. După masa luată împreună, ne urcarăm cu toții în birjă, să o luăm spre gară. Coriolan Brediceanu sare sus și strigă:

»Stai! Mână'n pas. Las să vadă Timișorenii, cari ne-au

judecat, că noi n'avem motiv de a ne grăbi la temniță!»

Cu toată pledoria plină de energie și de impunătoare demnitate a lui Coriolan Brediceanu, însă, condamnarea doctorului Branisce eră inevitabilă.

Francheta și curajul, cu care acest erou al românismului a cutezat să lupte împotriva sistemului de anihilare sufletească, pentru revendicarea drepturilor noastre firești amenințate, trebuiau pedepsite, în mod exemplar și cu rigoarea cuvenită.

După condamnarea doctorului Branisce la doi ani temniță de stat și 1300 florini amendă, »Dreptatea«, în mod fatal, își reduce extensiunea și, în anul 1897, își sistează definitiv apariția.

Pedeapsa și-a executat-o vajnicul ostaș al scrisului românesc în temnița din Vaț, deodată cu ceilalți martiri ai neamului, cu memorandiștii. Fiind amnestiat în ziua de 7 Iunie 1896, s'au făcut demersuri pentru reprimărea sa la gimnaziul superior ort. rom. din Brașov, dar fără succes. Astfel ajunge, din nou, la »Tribuna« din Sibiu, unde marele luptător *Dr. Ioan Rațiu* i-a făcut loc printre redactorii de pe atunci.

Dar »Tribuna« veche din Sibiu, după tragicul proces al »Memorandului«, datorită tratamentului vitreg, ucigător de orice avânt, precum și necurmatelor persecuții ale guvernului, are aceeaș dureroasă soartă ca și »Dreptatea« din Timișoara.

Între astfel de împrejurări, Dr. Valeriu Branisce, crud deșepționat, este constrins să plece în anul 1897, în Bucovina, pentru a aprinde în capitala acestui colț îndepărtat al românismului, în Cernăuți, o nouă făclie românească, ziarul »*Patria*«, cu aceeaș frumoasă menire de-a răspândi, cu prisosință, lumină, căldură și energie, în vederea înfăptirii visului nostru național.

În Bucovina, autoritățile șovine austriace i-au făcut aceleași mizerii, împiedecându-l în desăvârșirea măreței sale opere de redeșteptare națională și silindu-l să se refugieze la moșia lui Iancu Flondor din Storojineț, Flondoreni. Aici trăește câțva timp ascuns și nu-l pot găsi autoritățile pentru a-i înmăna ordinul de expulsare.

Deghizat părăsește, apoi, la sfârșitul anului 1899, Bucovina și se înapoiază în Ardeal.

Epoca extrem de sbuciumată din Bucovina dintre anii 1897—1899 este descrisă cu multe amănunte în memoriile sale (nepublicate).

După o scurtă colaborare la »Gazeta Transilvaniei« și »Telegraful Român«, Dr. Valeriu Branisce, luminat de aceleași

nobile elanuri, își îndreaptă, de aici, din nou gândul spre Banat, de data aceasta spre Lugoj, unde eminentul îndrumător a găsit, după toată probabilitatea, cel mai potrivit mediu de vibra-toare viață românească, cea mai puternică cetățuie de rezis-tență sufletească a Banatului.

X În urma unor înțelegeri anterioare și a hotărîrilor impor-tante, aduse cu prilejul consfătuirilor fruntașilor bănățeni de pe atunci, convocate de însuflețirii inițiatori ai »Drapelului«, d-l *Dr. George Dobrin*, avocat în Lugoj, *Dr. Petru Țepeneag*, avocat în Vârșăț și *Ioan M. Roșu*, avocat în Biserica Albă, întâi la *Vârșăț* și apoi la *Biserica Albă*, *Dr. Valeriu Branisce* este invitat la Lugoj și însărcinat cu direcțiunea noului ziar.

Așezat definitiv în Lugoj, în anul 1900, unde, pe acele vre-muri, s'a concentrat tot ceea ce energia și spiritul poporului român bănățean a avut mai bun, mai ideal, mai de seamă, *Dr. Valeriu Branisce* s'a pus numaidecât pe lucru, dând ființă, împreună cu d-l avocat *Dr. George Dobrin* și c'un grup de luptători lugoieni entuziaști, între cari: *Coriolan Brediceanu*, *Dr. Gheorghe Popovici*, *Dr. Ștefan Petrovici*, *Dr. Cornel Jurca* ș. a., la 1/14 Ianuarie 1901, istoricului ziar lugoian »*Drapelul*«.

Apariția acestui ziar era socotită ca un mare eveniment al ziaristiceii noastre românești de dincoaci de Carpați.

D-l Prof. *Dr. Dimitrie Cioloca*, cel dintâi colaborator intern al »*Drapelului*«, a descris acest rar eveniment de un puternic răsunet, de un adevărat delir național, în următoarele emoțio-nante cuvinte: »Primul număr al »*Drapelului*« a văzut lumina tiparului în preziua Anului nou 1901. Seara la „*masa pogănilor*“ din cafenea »*Con-cordia*«, ocupată până la ultimul loc de aproape toți fruntașii naționaliști din Lugoj, așteptam, — cei mai mulți cu nerăbdare și încredere, — apariția foii, deoarece nu toți, mai ales cei mai bătrâni, nu prea împărtășiau părerea necesității și mai ales a viabilității unui organ politic național în Lugoj. Dar primul număr ce se prezenta solemn, imediat a împrăștiat rezervele celor sceptici. Treceau exemplarele din mână'n mână și fiecare se simția fericit că a putut duce cu sine acasă această pârghie a unei activități intense și conștiente româ-nești. Scrisul fascinant al directorului, *Dr. Valeriu Branisce*, curajul cu care ne spunea tot ceea ce inimile curate simțiau și seriozitatea ziarului cucereau toată lumea, așa că toți cei ce trăgeau la îndoială viabilitatea lui deveniră cei mai fervești sprijinitori și colaboratori ai lui. Se împărțiră cu rândul în a colabora la el, așa că în curând văzurăm articole din condeiu fruntașilor: *Coriolan Brediceanu*, *Dr. Gheorghe Popovici*, *Dr. Ștefan Petrovici*, *Dr. Dimitrie Florescu*, fost pe acel timp primnotar orașenesc, *Dr. Petru Barbu*, *Ioan Vidu*, *Constantin Liuba* — ne mai vorbind de *Dr. George Dobrin*, neobosit colaborator și *Dr. Cornel Jurca*, redactor responsabil, carî neconținut îmbogățiau cuprinsul foii cu contribuțiile lor.¹⁾

¹⁾ *Dr. Aurel Cosma-junior: Istoria presei din Banat vol. I, Editura »Unirea Română, Timișoara, 1932, pag. 87 și 88*

Prin acest puternic organ de publicitate, a început eminentul îndrumător să-și pună'n valoare inteligența sa strălucită, spiritul său fin, întreaga comoară a minții sale ales cultivate, împrăștiind, din Lugoj, pe toate meleagurile Banatului, razele culturii noastre naționale.

Prin »Drapelul« din Lugoj, în jurul căruia s'au grupat toate personalitățile de elită ale Banatului, s'a dat semnalul, în Banat, pentru crâncenele lupte de descătușare. Prin el s'au împrăștiat, timp de două decenii (1901—1920), mii și mii de scânteii, care au aprins în sufletele Bănățenilor raze de lumină, au alimentat focul sfânt, dorul de libertate, pregătind, succesiv și conștient, terenul pentru înfăptuirea unității noastre naționale.

»Drapelul« a fost, deci, timp de două decenii, prin excelență, un puternic »organ național de publicitate, independent și strict pe baza programului național dela 1881, curat în principii și onest în executivă, corespunzând, de o parte, trebuințelor publicistice ale părților bănățene, iar, de altă parte, prezentând interesele generale românești în mod demn și serios, cu energia izvorâtă din iubirea de neam și moșie și fără nici o rezervă ascunsă⁽¹⁾, întocmai după cum l-au contemplat marii săi întemeietori și colaboratori: Coriolan Brediceanu, Dr. George Dobrin, Dr. Gh. Popovici, Dr. Ștefan Petrovici, Dr. Cornel Jurca, Dr. A. Văleanu, I. Vidu, Dr. Petru Barbu, Mihail Gașpar ș. a.

Din fiecare pagină a lui se desprindea o înflăcărată dragoste pentru tot ce era românesc, adia un suflu nou de premenire a forțelor neamului, strânse, ca la un semn de vrajă, sub fâlfăirile aceluiaș tricolor pururea românesc.

Prin el s'a făcut poporului român bănățean școală politică și națională, i s'a întărit conștiința și încrederea în biruința dreptății sale.

Imensa mulțime a articolelor politice, filologice, folclorice, estetice, comemorative, a schițelor, amintirilor ș. a., scrise între anii 1901—1918, în vâlmășagul atât de complex al luptelor noastre naționale dela începutul veacului al XX-lea, de Dr. V. Branisce, în »Drapelul«, (semnate și nesemnate, sau sub pseudonimele: Ioța lu Toboc, Bill-A-Zam, Spin ș. a.), cu o morală neprihănită, cu caracteristica sa energie, simplitate și sobrietate și cu admirabila sa putere de sinteză și profunzime de vederi, erau, incon-

¹⁾ »Drapelul«, Nr. 1 din 1/14 Ianuarie 1901

testabil, pagini mărețe de o superbă gândire politică și de impresionantă finețe sufletească.

Erau convingătoare și admirabil documentate, pătrunse de tot avântul, de toată căldura sufletului lui de mare gânditor și de luptător de rasă. Din complexul lor de infinită variație desprindem și înregistrăm, după posibilitate, titlul aceloră, care au avut darul să-i încrusteze, pentru totdeauna, numele pe răbojul presei noastre românești din Banat din întâiele două decenii ale veacului al XX-lea.

Astfel, din colecția anului 1901, înregistrăm articolele:

File din trecut (schite istorice), Nr. 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22 etc.; Sfintele Paști între zăvoare și baionete (schită, Nr. 27); Moș Ciocârlan (amintiri, Nr. 32); Congregațiunea de primăvară (articol de fond, Nr. 34); Talpa țării (articol de fond, Nr. 36); Eugeniu de Mocsonyi (articol de fond, Nr. 39); George Candrea (filă comemorativă, Nr. 40); Declararea pasivității partidului național român (Nr. 72); Congregațiunea de toamnă (Nr. 78); Jandarmii au călcat altarul bisericii române gr. ortod. din Balint (articol de fond, Nr. 85) ș. a.

Din colecția anului 1902: 3 Mai 1848 (Nr. 52); Un concurs literar (amintiri din viața de student (Nr. 82); Astra la Oravița (Nr. 101 și 102); Congregațiunea de toamnă (Nr. 110); Desvelirea statuei lui Matia la Cluj (Nr. 115); Dr. Ioan Rațiu (Nr. 137); Un op jubilar (Nr. 142).

Din colecția anului 1903: Presa națională (Nr. 1); Volnicia guvernului prusac contra Polonilor din Posen (Nr. 5); Nica (lăutarul, Nr. 4); Cumpăna apelor (Nr. 7); Mandatul de deputat al Făgetului iarăși e scos la mezat! (Nr. 14); Puțină filologie (reflexii la *Coloana specială* a Asociațiunei »Transilvania« Nr. 1—1903 (Nr. 25 și 26); România e la ordinea zilei (Nr. 36); Procesele politice curg înainte (Nr. 53); Societatea pentru crearea unui fond de teatru român (Nr. 85); Adunarea »Asociațiunii« la Baia Mare (Nr. 87-88); Teatrul național (conferință, Nr. 98—100); Tabla dela Lugoș (Nr. 124—136).

Din colecția anului 1904: Filă comemorativă (Andrei Baltesiu, Nr. 5); Poezie uitată dela A. Mureșanu (Nr. 13); Încheierea cășlegilor (Impresiile unei zile, Nr. 18); Marșul lui Dragoș (Nr. 20, 26, 27, 28, 29 și 30); Theodorini la Lugoș (reflexii și impresii, Nr. 49); Mauriciu Jókai (schită literară, Nr. 50); Mausoleul dela Foeni (Nr. 55); Meminisse juvabit (Nr. 56); Din resmirită (Nr. 60, 63, 64, 65, 73, 74, 101, 102); Iosif Vulcan (schită literară

Nr. 61); Salut (Banatul serbează... Nr. 104); »Astra« la Timișoara (Nr. 105, 106).

Din colecția anului 1907: Către alegătorii cercului electoral al Bocșei (articol de fond, Nr. 6); Interpelația lui Branisce din 25 Febr. în congregație Nr. 18); După Beiuș (Impresii și observații, Nr. 91); Cântăreții noștri la București (Impresii și amintiri, Nr. 94—105); Amintiri și reflexii (Foileton, Nr. 116); Un vot (reflexii, Nr. 119); Pro memoria (Întru amintirea fericitului nostru președinte Ioșif Vulcan, Nr. 127 și 128); Câmpul libertății din Lugoj (Reflexii fugitive, Nr. 130); Apusul bozilor (Götzendämmerung, Nr. 138).

Din colecția anului 1909: Rolul presei noastre naționale române (articol de fond, Nr. 1); Viața socială în Lugoj (Nr. 6); Coriolan Brediceanu (Nr. 11 și 12); Alegerea dela Oravița (Nr. 19); Alexandru de Mocsonyi (Nr. 33—90); Dr. Aurel Mușșanu (Nr. 60); În fața alegerii de Episcop la Caransebeș (Nr. 66); Alegerea dela Caransebeș (Nr. 70) ș. a.

Toate aceste articole de model, precum și marea mulțime a celorlalte, scrise, pentru fiecare număr al ziarului, cu desăvârșitul său talent de expunere, de fin descernământ și de caracterizare, cu pasiunea, energia, probitatea și sinceritatea sa neîntrecută, până'n ziua de 16 Februarie 1918, fără întrerupere, au fost animate de un suflu de înaltă cugetare și aleasă simțire, de imperativul categoric al datoriei naționale.

Prin ele și-a încrustat marele luptător adânc numele pe răbojul presei noastre românești din cele dintâi două decenii ale veacului al XX-lea.

Pătruns de misiunea sa istorică și suferind toate vicisitudinile mărețului său apostolat național, Dr. Valeriu Branisce s'a strădui, ca nimeni altul, să păstreze, prin scrisul său cuminte și entuziast, îndeosebi pe timpul crâncenului războiu mondial, integritatea sufletului nostru colectiv și să-l pregătească, cât mai bine, pentru marele praznic național.

»În zilele cele mai crâncene, cari s'au deslănțuit asupra Românilor ciscarpini, după intrarea României în războiu, când atâtea dintre fruntași s'au clătinat în credință și au început a se cufunda în nămolul »patriotismului« împințat prin diferite declarațiuni și telegrame dictate de sentimentul lașității, Dr. Valeriu Branisce a fost aproape singurul ziarist și bărbat politic, care a știut să poarte, cu toată demnitatea, stindardul luptelor și aspirațiunilor naționale, chiar și în zilele de cea mai grea cumpând«.

»Iar, în primăvara anului 1917, când a circulat, prin toate centrele românești, nenorocita declarație de fidelitate mangristă... Dr. Valeriu Branisce a

avut curajul civic de a răspunde »fișpanului« (Dr. Z. Medve), care, în numele lui Tisza, îi solicita subscrierea: »*Viața mi-o puteți lua, dar o iscălitură, care să-mi necinstească numele, nu veți putea stoarce niciodată dela mine*«. A preferat să pornească, din nou, spre temnița Seghedinului, unde a fost deținut până la izbucnirea revoluției, de cât să-și murdărească numele, subscriind o declarație atât de mincinoasă și infamă.¹⁾

Acest curaj de o măreție clasică i-au deschis — cum era de prevăzut — la 3/16 Februarie 1918, din nou, porțile temniței procuraturii regești din Seghedin, de unde numai la 1 Octombrie 1918 a scăpat, ca prin minune, când ceasul desrobirii celei mari a sunat, după rânduiala misterioasă a Providenței. În această toamnă cu frunze arămii, cu extraordinare evenimente, în care au căzut, odată pentru totdeauna, lanțurile robiei noastre multiseculare, Dr. Valeriu Branisce se înapoiază, istovit și grav bolnav, din întunerecul înfiorător al temniței mucegăite din Seghedin, la lugojenii săi dragi, dar cu sufletul înviorat de noua mare dără de lumină, care a apărut la orizont.

În fața grandiosului eveniment, conștiința sa națională, purificată prin potop de suferințe, tresare adânc înfiorată și, ca la un semn de vrajă, începe să trezească, să coordoneze energiile naționale și să le însuflețească, prin »Drapelul«, într'un măreț ansamblu de renaștere națională.

Scrisul său cald și convingător a avut un puternic răsunet pretutindeni. A răspândit, cu prisosință, în întregul Banat, scânteii care au aprins sufletele românești, sortite printr'un inexorabil destin a se înfrăți, a se contopi pentru pregătirea cât mai demnă a strălucitului act istoric dela 1 Decembrie 1918, înscris cu litere neperitoare în cartea de aur a neamului nostru românesc.

Cu un cuvânt, marele îndrumător, cu toate că sănătatea-i, în această vreme, lăsa mult de dorit, n'a ezitat o clipă să-și facă datoria, cu vârf și îndesat, contribuind mult, prin articolele scrise în »Drapelul«, la organizarea de consilii și gărzii naționale, menite să susțină ordinea și siguranța publică, la constituirea Consiliului național din județul Caraș-Severin, care a avut loc, în ziua de 3 Noembrie 1918, în Lugoj, și, în fine, la organizarea grandioasă a »Adunării Naționale a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați, prin reprezentanții lor îndreptățiți, la Alba Iulia în ziua de 18 Noembrie (1 Decembrie nou) pentru decretarea unirii Româ-

¹⁾ »Renașterea Română«, ziar național poporan independent, anul I. Nr. 123: Dr. Valeriu Branisce, Sibiu, 22 Iunie 1919

nilor și a tuturor teritoriilor locuite de dâșii cu România.

Pretutindeni a scris, răspicat și documentat, cu acel nestrămutat crez în izbândă și acel farmec înlănțuitor de adevărat mare animator, care i-au format trăsăturile dominante ale personalității sale complexe.

Imediat după înfăptuirea grandiosului act politic al Unirii, evenimentele se desfășoară cu o iuțea vertiginoasă. Deodată, ca la un semn de vrajă, începe un nou și măreț capitol al istoriei noastre naționale, începe uriașa operă de desrobire culturală și de consolidare.

Dr. Valeriu Branisce și-a dat toată contribuția și la această operă de covârșitoare importanță națională, la început, prin scrisul său ager și sfaturile sale înțelepte, prin cugetările sale de o impresionantă sinceritate și de-o ascutită pătrundere, prin pagini smulse din sufletul său plin de armonii de slujitor neclintit al marelui ideal național, iar, începând din luna Mai 1919, în calitate de Șef al Resortului de Culte și Instrucțiune Publică de pe lângă Consiliul Dirigent din Ardeal și Banat.

Potrivit dorinței sale legitime, »Drapelul« a continuat să apară în condiții bune, ca și o tribună curajoasă și demnă, cu un trecut atât de mare în istoria presei bănățene, și pe timpul absenței sale din Lugoj, la început sub conducerea d-lui Dr. Alexandru Vasilie, apoi a d-lui Prof. Dr. Victor Bîrlea (1 Apr.—31 Iulie 1919) și dela 1 August 1919 până la 8 Iunie 1920 sub conducerea d-lor: Canonic Dr. Nicolae Brînzeu și Protopop Mihail Gașpar, (dela 1 Octombrie 1919 până la 8 Iunie 1920 zilnic).

Este demn de remarcat și de subliniat că, în jurul »Drapelului« de după Unire, s'au grupat, cu un elan juvenil de nedescris, toate elitele spirituale, toți mănuiitorii probați ai condeiului din Banat și aiurea și, sub energica, înțeleapta și entuziasta conducere a nouilor ei directori, bine aleși de marele cărturar, s'au străduit să-și pună toate forțele sufletești în serviciul noului ideal românesc, să așeze, prin muncă răbdătoare și conștiincioasă, cea mai de preț piatră la temelia consolidării și unificării sufletești a neamului nostru întregit.

Cu ochii ațintiți spre noua dără de lumină, noii directori ai ziarului au pus multă dragoste și răbdare în nobila lor strădanie de a premeni sufletele, și-au dat toată silința să încurajeze, prin scrisul lor, avânturile nobile, să niveleze și armo-

nizeze toate asperitățile și să fixeze, după posibilitate, contururile nouilor făgașuri ale vieții noastre naționale.

Durere, însă, că activitatea lor frumoasă și stăruitoare, care reprezenta, incontestabil, atunci, în evoluția vieții noastre naționale din acest colț de țară, o etapă hotărîtoare, a fost curmată brusc pe ziua de 8 Iunie 1920. — Și tot atât de brusc a fost curmată — spre regretul unanim al tuturor — și strălucita existență de două decenii a »Drapelului« venerabil și măreț, înscris cu slove neperitoare în istoria întregirii noastre, pentru uriașa contribuție pe care a dat-o, cu atâta vigoare și strălucire, la desrobirea noastră sufletească, în vremuri de grea cumpănă a ființării noastre.

Dr. Valeriu Branisce, ca și un adevărat om întreg, în înțelesul antic al cuvântului, veșnic la datorie, la postul de onoare și pătruns pururea de sfânta cauză a românismului, și-a pus talentul, energia și inteligența nu numai în serviciul ziaristiceii, ci și în serviciul tuturor marilor acțiuni și probleme politice, culturale, sociale, artistice, literare, filologice, folclorice ș. a. ale poporului nostru românesc de pretutindeni.

După cerințele vremii, și-a ilustrat o bună parte din viață cu o activitate extrem de fecundă în publicistică, îmbogățind literatura noastră românească cu o serie de lucrări de adevărată simțire, de adevărată dogmă românească. Aceste lucrări bine apreciate oglindesc fidel toate problemele care l-au preocupat și pasionat, toate frământările și jertfele trecutului și ale oamenilor cu cari a conviețuit, colaborat și activat, a acelei armate de entuziaști muncitori, de individualități reprezentative, care au stat pururea alături de dânsul, în fruntea tuturor mișcărilor naționale și culturale românești.

Dintre aceste lucrări, amintim cele mai cunoscute: 1) *File din trecut* (1901—1903) cu un frumos și variat cuprins; 2) »*Bănățeanul*«, deprinderi păgubitoare. Sfaturi și învățături, 1902; 3) *Corteșul*, 1902; 4) *Tabla dela Lugoj*. Un monument prețios literar istoric, 1903; 5) *Horia bea*, 1903; 6) *Cântăreții noștri la București* (la marea expoziție), 1907; 7) *Ciprian Porumbescu* (1854—1883). Icoane din frământările unui suflet de artist, 1908; 8) *Paparuda*, 1909; 9) *Coriolan Brediceanu*, 1911 ș. a.

Din toate acestea se desprind concepțiile sale de viață, hrănită de puternice convingeri și de o extraordinar de bogată experiență, gândirea sa suplă și sfredelitoare, memoria sa prodi-

gioasă, vigoarea și miraculoasa sa putere de convingere, precum și amploarea cuvântului său sincer și răscolitor.

Sunt tot atâtea mărgăritare, tot atâtea comori ale publicisticii noastre românești, care uimesc și sclipesc în fațete încântătoare și reprezintă chintesența gândirii și simțirii sale de o vigoare și farmec neobișnuit.

Aceeaș caldă subliniere merită și covârșitorul său talent de orator, cu care a cucerit atât masele, cât și pe cei mai pretențioși intelectuali de pretutindenea.

Distinsul mînuitor al condeiului era, în acelaș timp, și un excelent mînuitor al graiului românesc, un orator de forță și un conferențiar eminent, savurat de toți. Puternic în argumentare, limpede în expunere, s'a dovedit pretutindeni, în conferințele naționale, în adunările populare, în consiliile județene, la toate adunările și mișcările noastre culturale și politice românești, de un excelent și convingător vorbitor, de un adânc cunoscător al nevoilor noastre naționale, culturale și sociale.

În afară de marea mulțime a cuvântărilor sale politice și ocazionale de o rară vervă și frumuseță etică, Dr. Valeriu Branisce a ținut peste două sute conferințe. Cele mai importante, de o amploare deosebită, gustate de toți intelectuali noștri români bănățeni, au apărut în »Drapelul« și în »Anuarul Societății pentru crearea unui fond de teatru român«.

Din mulțimea acestora, spicuim și publicăm subiectul celor mai cunoscute: 1) »Ca *fiarza*«, conferință populară despre efectul tragediei asupra sufletului publicului ascultător, adică un subiect de estetică scos din preocupările lui Aristotel; 2) »Societatea teatrală G. A. Petculescu«, cu subtitlul: »Aduș la istoria primei societăți teatrale române ambulante din Transilvania, Ungaria și Banat«, un foarte interesant istoric al teatrului românesc din Banat și date biografice privitoare la artistul bănățean G. August Petculescu (născut în Reșița, 1832, mort în Lugoj, 1889); 3) Cum jucăm teatru?; 4) Teatrul Național; 5) Modernul în artă; 6) Pro memoria Iosif Vulcan; 7) Muzică și dansuri la Români în veacurile XVI și XVII-lea; 8) Alex. de Mocsonyi; 9) Călușorul, jucat în secolul al XVI-lea; 10) Urme de poezii populare române din secolul al XVI-lea; 11) Coriolan Brediceanu ș. a.

Toate conferințele sale, ținute în diferite timpuri și localități, erau străbătute de un suflu de sinceritate cuceritoare, de acel parfum specific al sufletului său generos de neclintit slujitor al

idealului național, de pasionat și conștiincios cercetător al trecutului nostru istoric, literar și filologic, de fin și priceput tâlcuitor al slovei noastre românești, cu care și-a câștigat stima, admirația și recunoștința tuturor.

Ca și un adevărat martir al muncii și erou al idealurilor, Dr. Valeriu Branisce era convins că cultura este sănătatea unui neam și că numai printr-o acțiune culturală viguroasă se poate da poporului român bănățean adevărata pârgă de rezistență și solidaritate, de care avea atâta nevoie în acele vremuri de crize și critice ale existenței sale.

Plecând dela această considerație de o covârșitoare importanță și călăuzit pururea de ideea: *prin jertfă la biruință*, marele purtător al flamurii gândirii românești a dezvoltat, pe lângă activitatea sa ziaristică, publicistică și politică, și o activitate excepțional de variată pe teren cultural.

Timp de aproape trei decenii (1901—1928), și-a dat tot sufletul, toată floarea simțirii și a minții pentru întărirea și înălțarea culturii românești în Banat.

Începând dela nenumeratele inițiative pe care le-a luat, cu pasiune, stăruință și sinceritate, pentru difuzarea și sprijinirea culturii românești la orașe și la sate, până la grandioasa și neperitoarea sa operă culturală: Universitatea din Cluj (1920), toate arată pe marele creator și organizator, care și-a sacrificat totul, și-a irosit chiar și sănătatea, pentru înfăptuirea celor mai generoase idealuri culturale-naționale românești.

Prin binecuvântata și rodnică sa activitate culturală constructivă a introdus, atât înainte, cât și imediat după înfăptuirea marelui ideal național, o puternică doză de vitamină în organismul vieții tuturor instituțiilor noastre culturale din Lugoj și Banat.

Prin ea a făurit mărețe și îndrăznețe planuri, a tras drumuri nouă în domeniul spiritualității noastre românești din Banat și a pregătit, alături de d-l Dr. George Dobrin, Dr. Corneliu Jurca și alții, »descălecarea cântării românești din Banat în România«, cu ocazia grandioasei expoziții generale din anul 1906 a României, »prima mișcare mare generală și concentrică, îndreptată asupra Bucureștilor, prin care s'a întemeiat, pentru viitor, centrul București... s'a întemeiat marele imperiu al cântării românești, unul și același pentru toți, fără privire la frontiere politice, însușiri particulare și veleități regionale«. ¹⁾

¹⁾ Ioța lu Toboe (Dr. V. Branisce): Cântăreții noștri la București (Impresiuni și amintiri) Lugoj, 1907

Prin ea a creiat în Lugoj și în Banat o atmosferă puternică de românism, a mobilizat toate forțele morale și intelectuale și a dat un nou avânt luptelor naționale pentru desrobire, iar, imediat după Unire, în calitate de Șef al Resortului Cultelor și Instrucțiunii Publice, a făcut să răsară, ca din pământ, pe meleagurile istorice ale Ardealului și Banatului, sute de școli noi românești, tot atâtea ateliere, în care trebuia să se făurească, cu multă dragoste și chibzuială, norocul poporului nostru.

Toate eforturile sale nobile din această epocă de mari prefaceri, de creație și consolidare și le-a canalizat spre același minunat și suprem țel: regenerarea vieții noastre românești prin școală, prin cultură.

Problema pregătirii sufletești a viitoarelor generații, a mobilizării tuturor conștiințelor pentru crearea și cimentarea unității de simțire, gândire și acțiune, în școli nouă de toate categoriile, cu totul corespunzătoare acestor cerințe, îl obsedau și preocupau neconținut.

»Cea mai grea problemă ce i s'a pus Resortului Instrucțiunii — subliniază, cu multă competență și dreptate, d-l Ioan Bratu, fost Inspector șef al regiunii școlare Sibiu, actualmente Director General al învățământului nostru secundar din Ministerul Educației Naționale — a fost încadrarea școlilor secundare cu corpul didactic necesar, deoarece, pe ziua de 1 Septembrie 1919, Resortul trebuia să înfrînzească corpul profesoral pentru 24 licee de băieți, 8 licee de fete și 60 școli civile (băieți 26, fete 30, mixte 4), la care se adăugau și cele 7 licee confesionale române».

»Cele mai multe din licee au fost naționalizate, introducându-se limba română ca limbă de predare în locul limbii maghiare, deodată, la toate clasele, sau deocamdată la cele dintâi clase. Odată cu naționalizarea școlilor secundare de Stat, s'au înființat și licee noi, în localitățile în care era nevoie, fie prin creare, fie prin transformare de școli civile. Astfel, dela 1 Sept. 1919, s'au putut deschide următoarele licee românești de Stat: 1) *pentru băieți*: Arad, Baia Mare, Caransebeș, Dej, Făgăraș, Ibașfalău, Lugoj, Sibiu, Timișoara, Turda, cu toate clasele, Oravița cu șapte clase românizate, Alba Iulia, Brașov, Cluj, Deva, Orăștie, Oradea Mare, Sighet, Târgu-Mureș, Șimleul-Silvaniei, Satu-Mare cu primele 5 clase românești, Gherla cu primele 4 clase, Petroșani cu întâia clasă românizată». 2) *Pentru fete*: Arad, Cluj, Sibiu, Brașov, Oradea-Mare, Sighet, Timișoara cu primele 5 clase românești și Târgu-Mureș cu 2 clase».¹⁾

Și această mare problemă a naționalizării școlilor noastre de toate categoriile, inclusiv frumoasa Universitate a Daciei Superioare din Cluj, adevărata citadelă a științei și a culturii noastre naționale, inaugurată în zilele de 1 și 2 Februarie 1920,

¹⁾ Ioan Bratu, Inspector Șef al regiunii școlare Sibiu: *Învățământul secundar din Ardeal*; vol. II din Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918—1928 pag. 1004 și 1005, Cultura Națională, București

Dr. Valeriu Branisce a rezolvat-o, dimpreună cu distinşii săi colaboratori: Prof. univ. Dr. O. Ghibu, Prof. G. Precup, P. Roşca, I. Mateiu, I. Bratu, Dr. Alex. Pteancu, V. Păcală, D. Voina ş. a., foarte norocos şi spre mulţumirea tuturor.

Iată cum şi-a înţeles Dr. Valeriu Branisce misiunea culturală-naţională, atât în vremurile de grea cumpănă ale afirmării noastre naţionale, cât şi după înfăptuirea marelui nostru ideal naţional, aducându-şi suprema contribuţie, suprema jertfă: viaţa.

Iată pentru ce înaltul apolopag al ştiinţelor şi cugetării româneşti, Academia Română, apreciindu-i, după merit, întreaga activitate de aproape patru decenii (1891—1928), desfăşurată, cu toată vigoare şi strălucire, pe toate terenurile de manifestare ale vieţii noastre româneşti, l-a ales, în sesiunea sa generală din 1919, cu unanimitate de voturi, membru onorar al ei.

Monumentala sa operă publicistică, răsfirată — durere — în bună parte, până în ziua de azi, prin diferite ziare şi reviste, va rămâne, deapaururi, o evanghelie a dragostei de adevăr, de libertate, de limbă şi neam. Ea va servi tuturor generaţiilor viitoare ale neamului ca şi un model de muncă ideală, cinstită şi creatoare, depusă, cu rară înţelepciune şi dragoste, pentru promovarea marilor interese ale Neamului.

Activitatea sa politică

Distinsul purtător al făcliei de cultură, mânuitor al condeiului şi al frumosului graiu românesc a fost, în acelaş timp, şi un excelent îndrumător al vieţii noastre politice, un luptător naţionalist înfocat, cu caracter de granit lămurit în focul luptelor.

Personalitatea lui politică s'a desvoltat, cristalizat şi desăvârşit în mijlocul marilor noştri luptători de dincoaci de Carpaţi dintre anii 1887—1906: Gh. Pop de Băseşti, Dr. Ioan Raţiu, Vincenţiu Babeş, Iuliu Coroianu, Septimiu Albini, Dr. Alexandru Mocsonyi, Aurel C. Popovici, Dr. Daniil P. Barcianu, Coriolan Brediceanu, Dr. Ştefan Petrovici, Dr. Vasile Lucaciu, Dr. Teodor Mihali, Dr. Aurel Mureşanu, Dr. Iuliu Maniu, Dr. Şt. Cicio Pop, Dr. Alexandru Vaida-Voevod, Vasile Goldiş ş. a.

Structura spirituală şi ideologică a societăţii acestor proeminente personalităţi politice l-a format şi i-a trezit, în chip irezistibil, dorinţa de a se înrola, atât de timpuriu, în anul 1893, la vârsta de 24 ani, sub drapelul pe care aceştia l-au desfăşurat, cu atâta energie şi strălucire, înainte şi după înche-

ierea procesului »Memorandului« și'n următoarea decadă a frământărilor noastre politice-naționale, care au însuflețit visul întregirii noastre.

Providența a voit ca omul condeiiului fermecat, de-o energie și creație formidabilă, să se încadreze în anul 1893 și în rândurile luptătorilor noștri politici de elită de pe atunci, să intre și în arena vieții noastre publice și să câștige, prin propriile sale forțe, prin admirabilele-i dovezi de caracter și de sacrificiu, prin credința sa înflăcărată în cauza națională, un loc de frunte, deplin meritat.

Astfel, în schițarea multiplei și bogatei sale personalități, făcută în această modestă și nepretențioasă monografie, a trebuit să rezervăm — după posibilitate — câteva pagini și pentru meritul extraordinar pe care l-a avut pe terenul celor mai mari bătălii politice, care s'au angajat, între anii 1893 și 1918, în cea mai însemnată și dramatică epocă a neamului nostru de dincoaci de Carpați, de către conducătorii noștri firești.

Incepând dela anul 1893, când intră ca redactor la »Tribuna« din Sibiu, viața lui politică se identifică și se împletește, din ce în ce tot mai mult, cu politica noastră națională.

Pe zi ce trece, Dr. Valeriu Branisce începe să se releve ca un bărbat politic de clasică factură, cunoscător adânc al tuturor problemelor românești vitale de pe atunci și apărător neclintit al programului nostru de revendicări naționale, pe care l-a reprezentat, cu o bărbăție și perseverență rară, în toate împrejurările vieții sale.

Dr. V. Branisce atrage atenția tuturor conducătorilor popoului nostru românesc de dincoaci de Carpați deja cu ocazia faimosului proces al »Memorandului«, fără precedent în anele vieții noastre politice, care a avut loc, între 7—25 Mai 1894, la Cluj.

Tânărul redactor al ziarului »Dreptatea« din Timișoara ia parte la acest monstru proces alături de eminenții apărători ai celor 20 acuzați, alături de Dr. Amos Frâncu, Dr. Aurel Mureșanu, Coriolan Brediceanu, Dr. Șt. Cicio Pop, Dr. Șt. Petrovici, Dr. Augustin Bunea, Ioan Roșu, Dr. George Dobrin ș. a. și apără pe acuzatul Dr. Gavril Tripon cu pregătirea sa rară, cu massivitatea talentului său oratoric și înlanțuirea armonioasă a argumentelor sale, spre uimirea și satisfacția tuturor participanților.

După tragicul sfârșit al marelui proces, Dr. Valeriu Branisce, înapoiat la Timișoara, face eforturi de admirabil eroism, scriind și publicând în coloanele ziarului »Dreptatea«, începând dela 1 Noembrie 1894, o serie de articole vijelioase, de o rară energie, împotriva aberațiilor opresorilor. Apără, fără șovăire, bunurile noastre spirituale amenințate și luptă pentru drepturile și revendicările noastre naționale, cu o demnitate și mândrie românească vrednică de toată admirația.

Dar această atitudine dărză a marelui luptător atrage, după cum era de prevăzut, un potop de procese de presă (23), precum și condamnarea lui la 2 ani temniță de stat și 1300 fl. amendă.

Aceeaș soartă vitregă are activitatea politică a Doctorului Valeriu Branisce și în Capitala Bucovinei, în Cernăuți, unde marele îndrumător — după cum amintisem deja — duce, între anii 1897—1899, în coloanele ziarului »Patria«, fondat de dânsul, o campanie înverșunată împotriva guvernului austriac. Sfârșitul acestei campanii de-o rară cutezanță și frumuseță etică este sistarea apariției ziarului și expulsarea directorului lui.

În epoca 1900—1914, epocă de mari frământări și de adânci prefaceri politice, Dr. Valeriu Branisce se evidențiază deja în Lugoj printre marii luptători bănățeni de pe atunci, făcând, dimpreună cu aceștia, cele mai mari și chibzuite eforturi pentru a pregăti și oțeli sufletele pentru marea luptă de descătușare, pentru biruința dreptății istorice.

Luptătorul de rassă, înrolat pentru totdeauna sub drapelul partidului național român din Ardeal și Banat, întreprinde, în Lugoj, dimpreună cu îndrumătorii vieții noastre naționale de pe atunci: Dr. Alex. Mocsonyi, Coriolan Brediceanu, Dr. Șt. Petrovici, Dr. G. Popovici, Dr. G. Dobrin, Dr. C. Jurca ș. a. o acțiune politică de-o impunătoare demnitate națională.

Între anii 1901—1905 ai pasivității partidului național-român, Dr. Valeriu Branisce își polarizează toate strădaniile în jurul apărării tenace și continue, prin ziaristică, a drepturilor și revendicărilor noastre naționale, în jurul păstrării integrității sufletului nostru colectiv și a închegării solidarității noastre naționale pe toate terenurile noastre publice.

În anul 1905, după ce conferința națională, ținută la Sibiu în ziua de 10 Ianuarie 1905, a hotărât părăsirea pasivității și luarea luptei active pe toate terenurile, distinsul luptător ia parte, cu energie juvenilă și cu dor năvalnic de afirmare, la

pregătirea cât mai temeinică a viitoarelor lupte electorale. În alegerile parlamentare din 30 Apr. 1906, joacă, potrivit cerințelor vremii, un rol deosebit de important. Își pune în serviciul aprigelor lupte naționale toată vigoarea, toată înțelepciunea și iscusința scrisului și cuvântului său vrăjit, făcând să vibreze sufletele alegătorilor români bănățeni în același ritm de rară mândrie națională.

Alături de adevărații reprezentanți și conducători spirituali ai poporului nostru din Ardeal și Banat: Gheorghe Pop de Băsești, Coriolan Brediceanu, Dr. Teodor Mihali, Dr. N. Oncu, Dr. Vasile Lucaciu, Dr. Iuliu Maniu, Dr. Alex. Vaida-Voevod, Dr. Ștefan Petrovici, Dr. Șt. Cicio Pop, V. Goldiș, Dr. Aurel Vlad, Dr. Gheorghe Popovici, Dr. Gh. Dobrin, Dr. Aurel Novac ș. a., distinsul luptător se străduiește să dea luptelor noastre naționale un puternic avânt și să unească, sub drapelul național, toată suflarea românească din Banat.

Luptele electorale erau, incontestabil, în toate circumscripțiile bănățene, înălțătoare, iar organizația exemplară și admirată de toată lumea. Rezultatul — după merit, cucerindu-se — cu toate nelegiuirile comise din partea stăpânirii — în Banat, mandatele: Bocșa, Lugoj, Oravița, Sasca și Zorlențul Mare. În Bocșa și Oravița a reușit Coriolan Brediceanu, în Lugoj Protopopul Dr. Gheorghe Popovici, în Sasca Dr. Aurel Novac și în Zorlențul Mare Dr. Ștefan Petrovici.

În ziua de 14 Februarie 1907, după ce comisiunea censurătoare a parlamentului maghiar a nimicit mandatul dela Bocșa al lui Coriolan Brediceanu, se face la Bocșa o nouă alegere. Partidul național român pune candidatura *Doctorului Valeriu Branisce*, iar guvernul maghiar a lui Iulian Weisz. Lupta este din cale afară grea, dar și înălțătoare. Teroarea guvernului nu cunoaște margini.

»Poporul, izolat cu forța și cu mijloace artificiale de conducătorii săi firești, — scrie »Drapelul« în Nr. 14 din 3/16 Febr. 1907 — a rămas pradă și victimă teroarei și corupției, fără scut legal, fără sprijin, fără nici un ajutor«.

»Lupta cea mare s'a dat în ziua alegerii. Toate căile ce duceau la Bocșa au fost închise de jandarmerie și organele oficiale, iar oamenii de încredere ai partidului național au fost condamnați la absolută nelucrare«.

»Între asemenea împrejurări trebuie să considerăm ca o dovadă de deosebită conștiință și bărbăție, că totuși s'au găsit 1108 alegători, cari, în ciuda tuturor acestor terorizări și corupții, au stat zid pe lângă candidatul național«.

»Îți creștea inima de bucurie, văzând însuflețirea acestor bărbați vrednici, cinstiți și curajoși și ți se rupea inima de durere, văzând bătrâni și tineri lăcră-mând, când au înțeles că suntem vânduți și trădați«.

Știrea căderii vajnicului luptător trezește un puternic răsunet de indignare și revoltă în inimile tuturor bunilor Români, le mărește calvarul suferințelor, dar, în același timp, și elanul instinctului de conservare.

Deputatul Coriolan Brediceanu înfierează, cu toată energia, în ședința din 20 Febr. 1907 a parlamentului din Budapesta, șovinismul recalcitrant, silniciile, persecuțiile și toate nefastele metode ucigătoare de avânt și de libertate națională, întrebuintate de guvern la alegerea dela Bocșa, iar Dr. V. Branisce, marele răscolitor de energii naționale, înregistrează — durere — întâia înfrângere nemeritată în alegerile parlamentare.

Dar, rezistența lui de granit nu încetează, nici chiar în mijlocul celor mai crunte/decepții, de-a se afirma cu toată tăria.

Marile frământări ale timpului, care sbuciumă, din ce în ce tot mai mult, toată simțirea românească, întreg sufletul poporului nostru românesc de dincoaci de Carpați, îl determină să-și continue, cu o îndoită energie, rostul său de credincios și intransigent apărător al destinelor poporului român din Banat.

Nu neglijează nici o metodă civilizată pentru a învigoră, în acea atmosferă de mare depresiune morală și de oprimare, conștiința națională și a merge, dimpreună cu ceilalți reprezentanți de elită ai poporului român bănățean, în fruntea tuturor mișcărilor noastre naționale.

Se reliefează, cu dinamismul ființei sale veșnic active, cu căldura temperamentului său original, animator și răscolitor de energii, în toate ședințele Comitetului partidului național, în grandioasele adunări populare, în sinoadele și congresele bisericii ortodoxe române, în calitate de bun cunoscător al organizării acestei biserici, în viiforoasele consilii județene (congregații comitatense), în calitate de membru activ al Comitetului Societății pentru crearea unui fond de teatru român, al Astreii și președinte al Reuniunii române de cântări și muzică (azi »I. Vidu«) din Lugoj ș. a., desfășurând, pretutindeni, o activitate demnă de toată admirația și recunoștința.

X În luna Octombrie a anului 1913, când faimosul conte, Ștefan Tisza, constrâns de împrejurări și de oameni, începe tratative cu cercurile politice române, în vederea realizării unei înțelegeri, prin satisfacerea parțială a revendicărilor naționale ale Românilor din Ardeal și Banat, Dr. V. Branisce are în comisiunea de zece, compusă din cei mai de seamă

reprezentanți ai partidului național român, un rol de-o covârșitoare importanță.

Acelaș mare rol îl are eminentul luptător și în cursul războiului mondial, făcând servicii deosebit de prețioase, atât Românilor de dincoaci de Carpați, cât și celor de dincolo, prin informațiile importante date autorităților militare române.

Cu elitele spirituale ale României libere întreține, permanent, vii și intime legături politice și culturale. Subliniem îndeosebi pe cele avute cu distinșii profesori dela Turnu-Severin: I. Șt. Paulian, I. Costescu, P. Marinescu, Bărcăcilă ș. a., cu cari, în urma înfrățirii și colaborării corurilor »I. Vidu« și »Doina«, a avut prilej să petreacă, în repetite rânduri, clipe neuitate.*

Călăuzit, și după înfăptuirea marelui nostru ideal național, de frumoasa deviză: *per aspera ad astra*, Dr. Valeriu Branisce desfășoară, neîncetat, pe teren politic, în calitate de soldat credincios al partidului național, o activitate multiplă, fecundă și de-o valoare excepțională.

Sufletul lui mare și cu adânci rezonanțe, în care aveau răsunet, toate pulsațiile vieții neamului românesc întregit, vibra neconținut pentru noul nostru ideal național, pentru consolidarea patrimoniului nostru printr'o sănătoasă politică de stat.

Dar acest mare îndrumător politic, a cărui arhivă — după cum subliniază d-l Ion Clopoțel, fostul său soț de suferință în temnița din Seghedin — »este o adevărată comoară națională, fără consultarea căreia nimeni n'ar putea scrie vreodată istoria politică a poporului român din Ardeal și Banat«,¹⁾ n'a avut posibilitatea să între și să-și spună cuvântul în parlamentul României Mari. Patimile luptelor noastre politice vijelioase, care au dăinuit — durere — între 1920—1928, l-au neîndreptățit la trei alegeri, consecutiv, (1920, 1922 și 1926), răpindu-i, întocmai ca pe timpul regimului maghiar (1907), mandatul atât de mult meritat printr'o viață de un eroism fără pereche.

»Memoriile D-rului Valeriu Branisce — scrie d-l V. Munteanu — se află la Brașov în 36 caiete și cuprind aproape 3000 pagini, dacă ele s'ar tipări. Se găsesc în posesia d-nei V. Branisce, soția îndrumătorului dela Lugoj«.

»In cele 36 caiete, sunt cuprinse toate evenimentele românești din ultimele trei decenii antebelice. Perioada cea mai sbuciumată din viața publică a ardelenilor și-a găsit cel mai fidel cronicar și cel mai competent interpret. Celebrul memorandum, descris în atâtea versiuni și cu multe pagini contradictorii, constituie un capitol esențial, redat în lumina lui reală, cu minuțiozitatea academi-

¹⁾ Ion Clopoțel: Ultimele două vizite la Dr. Valeriu Branisce, »Patria« Nr. 2—1928, Cluj

cianului. Tot astfel epoca plină de peripeții, pe traseul căreia se ciocniau violent cele două concepții din politica Ardealului, exprimate în pasivism și activism. Apoi tratativele din ajunul războiului mondial, dintre partidul național și guvernul maghiar, cari n'au până acum o expunere precisă, ocupă în memorii pagini extrem de interesante, lămurindu-se cu obiectivitatea conștiințioasă a omului lipsit de pasiuni și subiectivism, ultima etapă a politicei românești din monarhia austro-ungară».

»Aceste memorii scrise, timp de opt luni și jumătate, în faimoasa temniță dela Seghedin, »de omul care declanșa evenimente și vorbea în numele unui popor, ca cel mai veritabil exponent, *au o valoare nebănuită de mare, iar interesul ce trebuie purtat caietelor dela Brașov se confundă cu necesitatea cunoașterii unui Ardeal întreg*».¹⁾ Se așteaptă, deci, publicare lor fără amânare.

* * *

Lăta, schițat, în linii generale, portretul spiritual al luptătorului de rassă, Dr. V. Branisce, stins, după îndelungate suferințe corporale și sufletești, în ziua de 1 Ian. 1928, în Lugoj, spre regretul sincer al Românilor de pretutindeni.

Iată un caracter de granit, un luptător de-un curaj neîntrecut, care, prin admirabilele-i dovezi de sublimă dragoste și sacrificiu, și-a câștigat un loc de frunte, deplin meritat, în galleria personalităților de elită ale Banatului nostru de altădată.

Odihna și-a găsit-o dincolo de această existență vremelnică.

Rămășițele-i pământești au fost așezate, cu o rară solemnitate funebră, în subsolul Capelei cimitirului ort. rom. din Lugoj, alături de Eutimie Murgu, Coriolan Brediceanu și Al. Nedelcu.

Fie-i amintirea veșnic îndemnătoare la datorie, la muncă cinstită și creatoare pentru obște, patrie și neam!

²⁾ V. Munteanu: Memoriile lui Valeriu Branisce, »Dimineața« din 21 Iunie 1935, București.

II.

Anexe

Articolul-program scris cu ocazia apariției întâiului număr al »Drapelului«, la 1/14 Ianuarie 1901

Un grup de prieteni în principii, aderenți necondiționați ai partidului național român, am convenit să fondăm, în Lugoj, un organ de publicitate național independent și strict pe baza programului național dela 1881, curat în principii și onest în executivă, menit să corespundă, de o parte trebuințelor publicistice ale părților bănățene, iar, de altă parte, să reprezinte interesele generale românești, în mod demn și serios, cu energia isvorită din iubirea de neam și moșie și fără nici o rezervă ascunsă.

În acest semn am dat viață ziarului »Drapelul« și sub aceste auspicii am luat asupra-mi răspunderea morală pentru conducerea și editarea ziarului acestuia.

Înainte de a pune în lucrare această întreprindere politică și ziaristică, ne-am dat bine seama de marile dificultăți ce vom întâmpina în lucrarea noastră, în urma situațiunii în care a ajuns viața noastră politică națională.

Știm prea bine că numai noi singuri nu putem rezolvi marea problemă ce ne-am pus, contăm însă pe conlucrarea tuturor elementelor sănătoase din sânul neamului nostru și suntem convinși că, închegându-ne, din nou, pe bazele croite de antecesorii noștri, vom ajunge ca poporul nostru să devină, în patria sa străbună, un factor eminamente politic, conform importanței sale numerice, culturale și istorice.

Nu mai putem admite ca situațiunea noastră actuală să se perpetueze.

Atât în urma neconstituționalelor ordonanțe ministeriale, prin care, deși nu formal, dar în esență, s'a declarat asupra poporului nostru politicește starea excepțională, cât și în urma gravelor sğuduirii interioare, prin care a trecut în anii ultimi conducerea

partidului nostru național, s'a produs în viața noastră politică o amortire, care ne sleiește puterile și produce aparența că adversarii noștri sunt îndreptățiți a zice că au reușit a înfrânge energia poporului nostru în lupta pentru dreptul său inalienabil.

Vom să se pună capăt acestei stări de lucruri și să conlucrăm, dimpreună cu toate elementele oneste aparținătoare partidului nostru național, la lămurirea și sanarea situației interioare a partidului și afirmarea politică în afară, amăsurat puterilor noastre unite.

N'avem ambiția de-a deschide căi noi, sau a inaugura vreo direcție nouă, cu atât mai puțin vom să rupem cu trecutul nostru politic.

Ba, între împrejurările actuale, orice încercare de-a schimba programul național o considerăm ca o greșală politică, care trebuie combătută, căci situațiunea ce ni s'a creiat, prin politica nefastă de guvernământ, nu ne îndreptățește a desavua trecutul nostru politic, pentrucă, în schimb, să oferim detentorilor puterii cuvântul de-a zice, că tocmai desavuarea trecutului nostru politic, prin noi înșine, probează cât de corespunzătoare a fost procedarea stăpânirii față de noi.

Noi nu putem renunța la dreptul nostru de-a fi și de-a decide din liberă voie asupra soartei noastre.

Ținem neclintit la organizația noastră de partid pe care noi ne-am croit-o, după trebuințele genuine ale poporului nostru și cu dreptul ce-l are fiecare popor de-a delibera asupra destinelor sale. Acest drept nu-l dăm din mână și nu ne lăsăm nici intimidăți prin măsuri excepționale și nici seduși de vre-un pretext, care ne-ar întinde viața politică a poporului nostru în interesul actualei politici de stat, în o direcție străină de interesele vitale ale poporului, ceea ce ne-ar duce la nimicirea completă.

Ținem la dreptul nostru și pentru realizarea programului nostru vom lupta cu armele legale și în spirit constituțional.

Conduși de lozınca că în unire constă puterea, vom căuta să ne închegăm șirele și să aducem în linia luptei de apărare toate elementele noastre bune. Scopul nostru, precum și al tuturor Românilor de bine, nu poate fi altul, decât: *solidaritatea națională, politică, socială și culturală a tuturor Românilor din țările coroanei Sfântului Ștefan.*

Vom apăra bisericile noastre, scutul istoric al naționalității noastre și depozitarul credinței noastre strămoșești în Dum-

nezeu. Vom propaga pacea și buna înțelegere între bisericile noastre, ca întregul popor cu ambele sale biserici să stea, ca un om, în linia apărării avutului nostru național: limbii, legii și moșiei strămoșești.

De asemenea vom propaga spiritul păcii și al bune înțelegeri între popoarele patriei noastre ca, pe baza dreptății și a respectării reciproce a drepturilor, să conlucre, cu toate împreună, la ridicarea bunăstării țării, distribuindu-se drepturile și datorințele, în mod egal și just, între toate naționalitățile care constituie și dau caracterul statului nostru, ca stat poliglot, atât pe baza istoriei, cât și a compoziției sale actuale.

Nu vom căuta certe nici în sânul partidului, nici în afară de partid și ne vom feri de orice dimensiuni turburătoare pentru conlucrarea tuturor Românilor întru afirmarea drepturilor noastre naționale și cetățenești.

Vom căuta să cimentăm legăturile firești între toate păturile poporului nostru și ne simțim datori a sta în ajutor tuturor partizanilor noștri, în toate afacerile lor publice. În acest scop, am instituit în jurul redacției un comitet, care este gata a servi cu sfaturi și înviațiuni în afaceri politice, economice, financiare, penale și civile tuturor celorce ni se vor adresa. Voim să venim în ajutor poporului nostru în toate cauzele sale drepte.

În fine, căutând a satisface, conform cadrului foii noastre, tuturor trebuințelor ziaristice ale publicului nostru cetitor, ne ținem de datorință a contribui și din partea noastră — amăsurat puterilor de cari dispunem — la răspândirea poftii de citire în marele public român și la dezvoltarea gustului literar pentru tot ce e frumos, bun și românesc.

Cu încredere desfășurăm »*Drapelul*« nostru, în convingerea că marele nostru public ne va răspunde cu aceeași bunăcredință, cu care ne prezentăm noi astăzi întregului popor românesc.

Cu credința în Dumnezeu și în dreptatea cauzei poporului român, luăm astăzi asupra noastră angajamentul solemn de-a lucra onest pe toate terenurile vieții publice pentru afirmarea drepturilor poporului nostru, după cea mai bună a noastră știință și conștiință.

»*Drapelul*« anul I. Nr. 1. Lugoj 1/14 Ianuarie 1901
(ajunul anului nou).

Câmpul Libertății din Lugoj

Reflexii fugitive

Suntem noi, Românii, în partea cea mai mare nepăsători. Nici oamenii privați, nici corporațiunile bisericești, nici societățile literare nu se îngrijesc din destul, ca documentele privitoare la istorie, politică, biserică și cultură să se păstreze pentru următorii noștri. Abia acum s'a început colectarea unor documente de acestea prin ambii Puscariu și Ioan Mihályi. »Transilvania«, până când trăia Barițiu și Ștefan Moldovan, prepozitul gr. cat. din Lugoj, a publicat multe documente istorice, dar, cu toate acestea, mii și mii de diplome nobilitare, acte publice, întâmplări istorice s'au dat uitării, ori s'au pierdut spre cea mai mare daună a noastră.

Un astfel de eveniment istoric voiesc a-l reîmprospăta aici.

Din bătrâni și din unele însemnări scurte de prin cărți tipărite știm că în Lugoj, încă a fost, în anul 1848, Câmpul Libertății, unde s'a adunat o mare mulțime de Români spre a se consulta asupra cauzelor politice-publice și a înainta guvernului o adresă, în care să ceară lecuirea grabnică a lipsurilor celor mai urgente.

Cine mai știe astăzi, după un timp de aproape 60 ani, unde și la care loc s'a ținut, în Lugoj, această adunare a Românilor? Cine mai știe ce s'a decis atunci? Bătrânii numai atâta știu, că prezidentul adunării a fost *Eutimie Murgu*, avocat, deputat dietal și, după stingerea revoluției din 1848, medic în Buda, unde a murit. Secretarul adunării a fost *Aloisiu Vlad*, deputat, avocat, mai târziu protonotar și vice comite al comitatului Caraș, în urmă jude ord. la tabla reg din Budapesta. Eu i-am cunoscut pe amândoi și de multe ori l-am rugat pe Aloisiu Vlad să publice evenimentele de pe vremea aceea, în care a desvoltat multă activitate. Am rămas numai cu promisiunea. Nici în cartea sa de mare interes politic: »A román és ügye« nu tratează nimic despre întâmplările din 1848.

După multe alergări, am aflat în »Amicul Poporului«, tipărit la Budapesta, în 1848, cu litere cirilce, textul întreg al raportului prezidențial despre adunarea Românilor bănățeni, ținută pe Câmpul Libertății din Lugoj. Locul adunării, precum mi-a spus Constantin Udrea și I. Teodori, ambii repotați, a fost în partea românească, unde astăzi mai sunt câteva băraci pentru honvez.

Din raportul prezidial, subscris de Murgu ca prezident și Aloisie Vlad ca secretar al adunării, se vede apriat că, în afară de înarmarea poporului și regularea trebilor bisericești, resp. despărțirea Românilor de către ierarhia sârbească, Românii adunați din Banat, pe Câmpul Libertății din Lugoj, s'au consultat și au adus hotărîri și în alte chestiuni publice-politice privitoare la Români, cari, negreșit, se vor fi însemnat toate în protocolul acestei adunări. Durere, însă, că acest protocol nu se găsește nicăiri și nici nu putem avea cunoștință pozitivă despre acele hotărîri. În numerele »Amicului Poporului«, ce le am în posesiune (dela Nr. 21, 26 Oct. 1848), nu este comunicat protocolul adunării. Se constată, însă, din raportul prezidial că s'a ales o deputațiune spre a înainta ministerului cererile Românilor din Banat, dar nu se știe cine au fost aleși ca membrii în această deputațiune și prezentat-au ei cererile Românilor, ori nu? Atât însă am aflat din »Okmánytár Magyarországnak függetlenségéig harczának történetéből«, tipărit la Pesta, în anul 1868, de către Pap Dénes, că Sârbii, într'adevăr, au îndreptat (5 Mai 1848) o proclamație către »națiunea română« în contra maghiarizării, pentru egalitate, frățietate, libertate, pentru alianța cu Sârbii, Croații și Slovicii, etc. La această proclamație reflectează raportul prezidial.

Aflu mai departe tot acolo că, în urma acestei proclamații, în care se aduce la cunoștință și alegerea lui Iosif Rajacsics de patriarhul greco-orientalilor, fruntașii Românilor, din adunarea lor ținută sub prezidiul lui Emanuil Gojdu în Pesta (21 Mai 1848), au protestat energic contra alegerii de patriarh a lui Rajacsics. Am aflat totodată și petițiunea Românilor gr. or. români din Ungaria, cari tot în 21 Mai s'au îndreptat către Minister, cerând ca:

1. alegerea patriarhului sârbesc să nu aibă valoare pentru Români;
2. să se înființeze pentru Români o guvernare eclesiastică separată și independentă de către Sârbi, dar, și până când, acestea se vor regula prin lege, să se institue o guvernare provizorie, alegându-se, prin Români, până la întrunirea Sinodului, un Arhiepiscop substitut, un secretar dintre preoți și altul dintre mireni.

Este evident că adunarea Românilor bănățeni de pe Câmpul Libertății din Lugoj a fost provocată prin proclamațiunea Sârbilor și protestul fruntașilor Români adunați la Pesta. Acestea

au dat impuls și lui Murgu pentru conchemarea adunării Bănățenilor.

Petițiunile Românilor din Budapesta și din Lugoj s'au discutat în ședința dietei din 26 August 1848, la care au luat parte Ioan Dragoș, E. Murgu, Sigismund Pap, Teodor Serb, iar Kossuth și-a desfășurat ideile sale asupra dorințelor Românilor și asupra poziției Ministerului, într'o cuvântare foarte lungă și interesantă. (»A magyar nemzetgyűlés Pesten 1848« de Pap Dénes).

Urmarea acestor petițiuni a fost că Petrovici a devenit vicar episcopesc al Românilor din dieceza Timișorii, iar Vuia din a Caransebeșului. Ambii au purtat această dignitate, împreună cu toate atribuțiile unui episcop, până la stingerea revoluțiunii. Ministerul din 1848, deci, a recunoscut în faptă îndreptățirea Românilor de a avea episcop român în dieceza Timișorii, independent de ierarhia sârbească.

»Drapelul« No. 130—1907

Memínisse jувabít

**Zece ani dela pronunțarea verdictului și publicarea sentinței
în procesul „Memorand“-ului**

— Schifă —

Zece ani se împlinesc de când s'a încheiat, în fața Curții cu Jurați din Cluj, un episod destul de negru al vieții noastre politice.

Zece ani!... de abia un deceniu. Răstimp considerabil în viața omului, dar de abia o clipă în viața unui popor. Și totuși, parcă e o poveste veche, veche de tot, la care nici nu se mai gândesc și de care numai cu greu își mai aduc aminte oamenii. Nu știu ce poate fi cauza?! Trăim noi așa repede, uităm așa ușor, ori ne-am primenit atât de radical, încât am pierdut veriga, care leagă prezentul cu trecutul nemijlocit și cu viitorul apropiat?!

Și totuși vorba lui Vergil: »Forsan et haec olim meminisse juvabit«, poate va fi bine ca odată — cel puțin din zece în zece ani — să ne aducem aminte și de aceasta!

Zece ani! Ce zvon, ce freamăt, ce mișcare! Corpul întreg al neamului s'a cutremurat și întreaga străinătate a luat știre despre frământările noastre. Poate nici când — în lunga noastră

desvoltare politică — nu am fost. Întreg neamul românesc și deodată, în așa măsură frământat, de aceleași idei, ca atunci!

Nouăsprezece zile s'a întins procesul. La 7 Mai șt. n., s'a început, — 18 ședințe s'au ținut — și la 25 Mai n. s'a pronunțat verdictul și publicat sentința. Zile pline de agitație și emoție variate, ca în caleidoscop!

Cu săptămâni încă înainte de începerea pertractării procesului, se părea de necrezut că, în forma unui proces pentru »răspândirea unui produs de presă să se tragă la răspundere în fața juraților, reprezentanța legală a supremului for al organizațiunii noastre politice, ca partid național, constituit în spirit național și între cadrele legilor existente. Iar, în decursul pertractării bogate în incidente, cari aruncau fășii de lumină asupra situațiunii noastre, ca fulgerul neașteptat în puterea nopții, se părea de necrezut, că sfârșitul acestor frământări vor fi aproape 30 ani temniță de stat.

De necrezut și totuși cu puțință! Astăzi fapt împlinit, încheiat și aproape dat... uitării.

Mulțimea imensă de Români — unii evaluau suma la zece mii, alții la douăzeci, ba chiar și la treizeci mii — veniseră la »Diata« — așa ziceau Moții — dela Cluj. La ce am adus atâta lume la Cluj, nu știu nici astăzi. Era vorba să manifestăm, că întreg neamul este una cu conducătorii săi, trași în judecată... când divizarea între înșiși conducători începuse a se arăta! Se speriasse lumea din Cluj, se temea că se vor repeta scenele regretabile ale războiului civil. Multe familii au fugit din Cluj. S'au luat măsuri energice de apărare. Poliția își pierduse capul. Primarul afișase pe ziduri o proclamație, în care îndemna la liniște pe cetățenii orașului.

N'aveau de ce se teme. Mulțimea venise doar cu mâna goală și n'avea alt dor, decât să vadă și să aclameze pe cei ce cu capul ridicat pleacă la osândă.

Manifestația zilei prime a fost grandioasă. În șir triumfal au mers acuzații, în frunte cu figura de voevod al prezidentului, *Dr. Ioan Rațiu*, dela hotelul »Hungaria« până la »Reduta istorică«, unde s'a proclamat la 1848 unirea Ardealului cu Ungaria și unde s'a pertractat procesul »Memorandului«. Din mii de piepturi răsunau, pe larga piață a Clujului, în jurul monumentalei bisericii zidite în stil gotic, aclamațiunile poporului însuflețit.

Colegii dela foile maghiare, veniți ca corespondenți — între

ei cunoscutul foiletonist maghiar, Victor Rákossy (Sipulusz) —, rămaseră uimiți de cele văzute. Vasăzică *nu a fost vorba de vreo câțiva »răspânditori« ai unui »Imprimat«, fără autor, ci de un popor!* De unde se cunoască ei viața sufletească a unui popor, pe care numai din auzite îl știau, ca braț muncitor, dar lipsit de lumina culturii și de căldura idealului?!

Mai târziu când, în zilele următoare, alunga câte un polițist, cu bețișor de trestie în mână, sutele de oameni, din o stradă în alta, s'a schimbat uimirea lor... în dispreț. Iarăși nu cunoșteau firea blândă și pacinică a poporului, care numai în momente extreme se lasă răpit la fapte nesocotite. Chiar deunăzi îmi spusese un fruntaș maghiar din părțile acestea, bun cunosător al poporului, venind vorba de turburările socialiste — că nici un popor nu este așa ușor de stăpânit ca poporul român, dacă... stăpânirea e dreaptă! E mult adevăr în vorba aceasta.

Poporul adunat în grădina Bánffy, deși agitat la culme, n'a făcut altceva decât a hotărî, cu mare însuflețire, ca să trimită din sânul său trei sute inși, ca deputație la Monarh, ca să-i povestească păsurile poporului. Moment foarte caracteristic! Au și trimis pe moșul Herlea din Vinerea, pe Teodor Onișor din Blaj și pe Gavril Trifu din Chisbaia.

Au și plecat bieții oameni. Ce au isprăvit, știm cu toții. Moșul Herlea nu mai trăește astăzi, de Trifu din Chisbaia n'am mai auzit, iar Teodor Onișor dela Blaj ține astăzi orații la congresele socialiste. Iarăși moment foarte caracteristic.

Însuflețirea pierise, un timp oarecare, din sală și se adăposise afară. Ceeace ziua pieria, noaptea reînvia. Atunci am făcut — în unul din nenumăratele mele discursuri ținute la »Bíassini« — asemănarea între poporul român și Prometeu, căruia noaptea îi venea la loc ficatul, ce-l rodea ziua vulturul prădalnic trimis de Joe.

La 23 Mai și-a rostit bătrânul procuror, figură blândă și vorbitor domol, anemicul său rechizitor, încât nu știam dacă apără, sau acuză pe cei de pe bancă, cari — deși rămași fără apărători — s'au recules și ridicat la înălțimea situațiunii.

Moment grotesc a fost apoi, când bieții tâlmaci au început alternativ — »să tălmăcească« în românește — ce mai românească! — după însemnările făcute în fugă, rechizitorul, stilizat cu multă precauțiune și preciziune de bătrânul procuror.

Lângă ridicol zace sublimul.

Prezidentul acordă cuvântul primului acuzat, Dr-ului *Ioan Rațiu*. Acesta se ridică cu demnitate și cetește rar, răspicat și cu voce stendorică, celebra declarație, în numele tuturor acuzaților. Și acest moment istoric l-am descris în altă schiță a mea.

Cu acest moment se încheie ședința a 16-a, ținută la 23 Mai. Încheiere senzațională!...

Ziua următoare s'a tândălit cu formalități. S'au stabilit spe-sele și alte mărunțișuri. Era liniștea încordată după descăr-carea fulgerului, dar înainte de auzul tunetului, când mintea încremenită încă nu poate aprecia efectul.

La 25 Mai, apoi — astăzi e ziua aniversară — s'a pronunțat verdictul și s'a publicat sentința. Cei 14 condamnați au primit sentința cu liniște solemnă.

Pe drum, spre casă, au vărsat asupra lor din etajul hotelului »Hungaria« damele noastre ploaie de flori, condamnații au mulțumit, pentru această ovațiune gîngășă, cu zimbet dulce, parcă nu s'a întâmplat nimic.

Civii din vecini — îndârjiți în necunoștința lor de cauză prin presa șovinistă, care ațâța, în mod nemaipomenit spiritele, au sărit să măture în gărlă nevinovatele flori de pe pavagiu, iar unul striga în gura mare:

— Scoate măgarii, să-i hrănim cu rozele Valahilor!

— Hrăniți-i — răspunse cineva din șirele noastre — ca să se pomenească, că odată s'au hrănit în Cluj măgarii cu roze!

Astăzi se împlinesc zece ani încheiați de atunci!

Forsan et haec olim meminisse juvabit. (Vergil, Aeneida cânt. I. vers 203).

Lugoj, 12/25 Mai 1904

(Drapelul No. 56—1904)

Rețetă pentru jurnaliști

— Amintire —

Dedicație colegilor mei gazetari din țările
Coroanei Sfântului Ștefan

Se împlinește sfertul de veac de atunci. Era în toamna anului 1883. Pericitul meu tată, care văzuse zile mai bune, pe timpul când eră stenograf al dietei provinciale din Sibiiu, era pe atunci primpretor substituit în cercul pretorial central al Sibiiului. Alte vremuri erau acelea, pe atunci, și în comitatul Sibiiului. Din cele șase cercuri pretoriale ale Sibiiului, în fruntea a cinci erau

șefi români. Astăzi pare-mi-se este, în întreg comitatul, un singur primpretor român.

Fericitul meu tată avea obiceiul a face dese preumblări pe promenada »de sub arini«, care duce către dumbrava Sibiiului. Pentru mine, care întrasem atunci în clasele superioare ale liceului de stat din Sibiiu, eră mare fericire, când mă lua cu sine tata la aceste preumblări, căci, de obicei, întâlneam pe această cale, pe »bătrânii« noștri, cu cari era tata bun cunoscut și așa ajungeam și eu, care mergeam alături »în legău« cu Măcelariu, Barițiu, Bologa etc. etc., cari tot »pe sub arini« își făceau preumblările, să mai trag cu urechea una-alta din cercul mai înalt de idei, care preocupa pe acești frunțași ai neamului pe acele vremuri, când părea că se varsă nouă viață în oasele trudite ale neamului românesc.

Mai bucuros ascultam vorbele bătrânului *George Barițiu*, care scotea, pe acea vreme, în Sibiiu, »Observatorul«, la care colabora și tata.

Nestorul preseii noastre povestea cu mare predilecție lucruri din tinerețe. Bag' seama așa e rostul bătrânilor. Îmi aduc și astăzi plastic aminte, cum povestea suferințele sale din 1849, când, refugându-se din Sibiiu, a fost, în urma intrigilor săsești, arestat de Ruși la Câmpina și târît în lanțuri până la Cernăuți, unde l-au scăpat luceferii de atunci ai Bucovinei, Hurmuzachi, pe a căror moșie dela Cernaucă — parlamentul bejenarilor din toate țările locuite de Români — a petrecut până după restabilirea ordinii în Ardeal.

Înghițiam, cu sete, fiecare vorbă, îmbogățindu-mi fantezia cu material neprețuit, care mi-a rămas pentru întreaga mea viață un scump tezaur.

Reîntorși dela una din aceste preumblări și ajungând în piața mică a Sibiiului, la despărțire aruncă bătrânul Barițiu o privire asupra-mi, plină de nemărginită bunătate care îl caracteriza.

— »Ei, și cum îți merge cu școala?! Înveți bine? — zise bătrânul, ca să mă învrednicească și pe mine cu o vorbă.

Nu știu ce voiu fi răspuns, dar fericitul meu tată, care-mi controla toate lecțiile și-mi știa mai bine toate păsurile, a început să povestească cum îmi merge cu studiile, unde e bine și unde ar trebui să fie mai bine, cu preocupăția părintelui, care vede totdeauna în copiii săi ceva mai bun decât în alții.

— »Și ce vrei să te faci?« continuă cu blândețe bătrânul întrebările sale binevoitoare.

Încă înainte de-a putea răspunde tatăl meu, care frământă în creerii săi mari planuri privitoare la viitorul meu, am răspuns eu cu hotărîre:

— »Redactor!«

Nici astăzi nu-mi pot da seamă sub care sugestie am ajuns să nimeresc atunci, când eram în a cincia clasă gimnazială, cariera mea de astăzi, de care — bine înțeles — pe acea vreme nici nu putea fi vorba în serios.

Tata a rămas surprins de răspunsul meu. Dar mai surprins am fost eu însumi.

A urmat o pauză. Tata părea a se împrietini cu răspunsul meu, pe care-l considera ca o deosebită atențiune față de bătrânul Barițiu, la care știa cu câtă admirație privesc.

Bătrânul Barițiu a început să dea din cap.

— »Dragul meu, a fi redactor e lucru greu, foarte greu. Nu-i destul să știi scrie și să ai idei și sentimente. Nu! Trebuie să te știi și păzi, când scrii. Iată eu scriu aproape o jumătate de veac. Și știu cum scriu?! La fiecare vorbă ce o scriu, țin înaintea ochilor codul penal și îmi închipui că la spatele mele stă jandarmul! În vremurile de astăzi numai așa poate scrie un redactor român. Cine nu scrie așa, cine nu are neconținut paragraful legii în față și jandarmul în spate, când scrie acela, dragul meu, mai mult strică decât direge cu scrisele sale...«

Pauză.

Și apoi, întinzându-mi cu bunătate mâna la despărțire, zise:

— »Dar poate că tu, dragul meu, să ajungi zile mai bune«.

— »Să dea Dumnezeu!« răspunse tata și ne-am despărțit.

Vorbele bătrânului mi s'au întipărit în suflet, ca tăiate în granit.

După zece ani, — bătrânul Barițiu murise, — iată-mă pe neașteptate... redactor.

Curtea cu jurați dela Cluj condamnase în Aug. 1893 întreaga redacție a »Tribunei«, dela director până la corector, pentru o informație, al cărei stăpân nu s'a putut găsi. Înviat telegrafic de bătrânul prezident, Dr. Ioan Rațiu, am părăsit în aceeași zi catedra de profesor și am devenit conducător interimal al »Tribunei« din Sibiu.

La 1894, apoi, fondasem la Timișoara »Dreptatea«. Și până

la toamnă ajunsesem recordul de 72 (zi șaptezecîșidouă) procese de presă.

Eram încă om tânăr, plin de idealuri și plin de temperament. Ce-mi băteam eu capul cu ȘȘ-ii codului penal și cu jandarmii. Dam înainte după vorba bătrânului Glodariu, Dumnezeu să-l ierte, care ne zicea că, dacă te înjură Ungurul de »urișten«, apoi răspunde-i, înjurându-l de »ur-ur-urișten«.

Am și plătit voinicia cu doi ani temniță, 2000 cor. amendă în bani, apoi spese enorme și cu... nimicirea foii, de care se legaseră speranțe așa mari.

La recoarea temniței dela Vaț, ajuns la liniște și la răgaz, mi-a apărut apoi înaintea ochilor sufletești figura blândă, cu acei ochi plini de nemărginită bunătate a bătrânului George Barițiu. Și tot mai deslușit auziam: »la fiecare vorbă...« »în înaintea ochilor codul penal și îmi închipuiesc că la spatele meu stă jandarmul...«

Eu eram acum cu jandarmul în față și cu paragraful codului penal în spinare.

Și m'am cumințit, încetul cu încetul... mai ales după ce am văzut marea devastare, atâta muncă pierdută, atâtea iluzii sparte, atâtea decepții...

Nu știu, care din noi va ajunge zile mai bune...

Dar, până trăim în »vremile de astăzi«, cred că aduc cel mai potrivit prinos memoriei lui George Barițiu, fondatorului »Gazetei Transilvaniei«, când scriind pentru numărul jubilar această reminiscență, mie atât de sfântă, o dedic colegilor mei gazetari din țările coroanei Sfântului Ștefan.

Poate le va prinde și lor bine!

Lugoș, 1/14 Martie 1908

(Scrisă pentru numărul jubilar al
Gazetei Transilvaniei)

Vaca noastră

— Amintiri din zile grele —

Era pe la mijlocul lunei Februarie 1918. Din temnița curții marțiale de honvezi din Seghedin, am fost dus, sub escortă, la temnița »filială« a Tribunalului, unde reținuse comisarul regal de honvezi mai multe celule pentru preveniții săi mai primejdioși. Urcasem strâmtele scări ale celor trei etaje, ca să antisambrez în fața ușei strajameșterului, care avea să mă ia în primire. Lângă mine un păzitor cu baioneta trasă pe pușcă își

petrecea vremea, hărțuindu-mă, ba să stau locului, să nu mă reazim, să nu fluer, să nu privesc în dreapta, sau în stânga, înjurând, din când în când, parcă eu eram de vină că, din câte ocupațiuni sunt în lumea aceasta, el n'a găsit una mai bună, decât a face pe gardianul de temniță.

Strajameșterul care scria lăsa anume să aștept între asemenea condiții, în fața ușei sale. Era domn mare. El era, după cum ne-a spus-o adesea, mai târziu, »domnul și dumnezeul nostru«... Ne lăsa anume să așteptăm astfel, ca nu cumva să ne închipuim că e lucru ușor a ajunge în fața atotputerniciei sale. Și cum așteptam, iată că se deschide ușa dela scări, pe care le urcasem și eu, și pentru un moment se oprește în față-mi amicul Ion Clopoțel, care venia cu un pachet în mână, însoțit de alt gardian. Dar acesta nu-i dă răgaz să mă salute, ci îl împinge înainte pe un coridor, unde, oprindu-se în fața unei uși, pe care dispare Clopoțel, aud cum scârțâie cheile în zăvoare și, apoi, plecându-se gardianul la o ferestruică a ușei, aud cum zice:

— Numai aceasta nu!

Gardianul dispare. Evident că Clopoțel ceruse ceva dela el și acesta era răspunsul.

Și cum privesc dealungul coridorului, pe unde dispăruse Clopoțel, văd o serie de uși la fel, iar în fața lor alți soldați, cu pușca la umăr, la anumite distanțe unul de altul.

Multe frământări treceau prin creerii-mi frământați, dar n'am întrebat nimic, ca să nu-l deranjez pe gardianul de lângă mine, care era destul de plictisit că l-am urmărit cu ochii pe Clopoțel, a cărui prezență aici m'a surprins, tot atât de mult, cum pare a-l fi surprins pe Clopoțel vederea mea.

Din acest moment am început să urmăresc și să scrutez, cu mare luare aminte, totul în jurul meu și, în curând, am simțit clar cum suflă și răsuflă, de după fiecare ușă zăvorită, ființe omenesti, candidații de spânzurătoare, ca și mine. Simțiam cum se umflă lungul coridor de energiile reținute ale celor de după uși, ca și ale celor din fața ușilor și mi se părea că lungul coridor începe să se încovoiaie și înalțe de atâta putere și dor de viață, ce clocotea dealungul, fără nici o supapă. Așteptam ca totul să sară în aer și să se fărâme în miriade de bucăți.

Aveam senzația unui manometru, concentrând în mine întreaga tensiune, ajunsă la punctul suprem din juru-mi, când se deschide brusc ușa din fața mea și un glas aspru ordonă să

între. Și nici nu mi-am dat bine seama că ce se petrece cu mine, când păzitorul dela spate m'a și împins dela prag, luând apoi poziție cu călcăile lipite și pușca la picior, stând smirnă, ca în fața unui înalt areopag. Eram uluit în conștiința deplinei mele nimicinicii, toată tensiunea dispăruse, lăsându-mă fără nici o împotrivire pradă gârelor insulte spuse, la aparență, cu aer de bunăvoință. Nu mai eram »domn« și nu mai aveam drept la nici un titlu, ci eram un bătrân scelerat, incorigibil, care, după ani petrecuți prin temnițe, nu că nu m'am îndreptat, pentru că »din câine nu se face slănină«, dar nici n'am învățat atât vicleșug ca să mă știu feri de a mai veni în conflict cu legea. Câți oameni de nimic știu să se păzească și umblă liberi ca »domni mari«, eu însă m'am prins iarăși — nu știu a câta oară — pe cleiu, ca o vrabie proastă, etc. etc. În sfârșit, pufnind energic fum puturos din o lulea lungă și scuipând, din când în când, peste masa la care ședea, tot în acelaș colț al camerei, mi-a luat signalmente și m'a despoiat de tot ce aveam asupra mea. Nu mi-a lăsat nici ceasornic, nici creion, nici măcar un colț de hârtie, nimic, dar absolut nimic. Așa am fost condus dealungul coridorului, împins într-o celulă goală și nici nu m'am oprit bine, când auziam cum scârțâie, în urma mea, cheile în zarurile ruginite.

Fără voie m'am uitat la masiva ușă de fier, ce s'a trântit și zăvorit în urma mea, apoi, încetul cu încetul, cu o profundă sfială, parcă mă temeam de surprize neplăcute, am început să privesc în jurul meu. Pereții erau proaspăt spoiți, dușumelele uzate miroseau încă a umezeală, evident că dimineața au fost spălate, uitând băltoace de apă pe locurile mai scufundate ale dușumelei. În fund, spre grătile de fier ale unei fereștruci oarbe de sub streșină, se afla o construcție de fier, un sistem de »pat« anume inventat pentru temnițe, cuprinzând o saltea de paie îndoită și perină de paie acoperită cu o procoviță groasă de Brașov, cam ca acoperemintele de cai uzitate la noi. Ziua se închidea acest pat, prezentând imaginea unui cub cu picioare, ca să nu poată fi utilizat peste zi. Seara, după ce suna clopoțelul de culcare, eram datori să-l deschidem și, stând la căpătâiu, să așteptăm ronda de seară. Pe acest pat aveam să ne petrecem nopțile, lungile nopți în întunec beznă, stretăiat, din când în când, de raza orbitoare a felinarului de control, proiectată prin ochiul ușei de fier spre a se convinge că nici nu am fugit și nici nu ne-am sinucis încă, deoarece aici încer-

carea de evadare și de sinucidere era mai sever oprită și mai aspru pedepsită.

Nu știu cine mi-a fost înaintașul în această cameră, dar marea pată de sânge de pe salteaua de paie îmi da mult de gândit.

Afară de pat, mai erau în colțuri hărgăul de fecălii, din fier ruginit, cu capac strălucitor de tinichea, un fâraș de carton și o mătură roasă. Iar pe perete un mic dulap de lemn, la a cărui parte inferioară erau aplicate două cuie de lemn, bag' seama un fel de garderobier. Iar ca tablou pe perete era explicat: regulamentul de comportare în temniță. Toate obiectele acestea purtau numărul 14, numărul celei în care mă aflam. Atât!...

Și cum stam și priveam în juru-mi, fără a cuteza a atinge vreunul din obiecte, într'una dam cu mâna, când să scot ceasornicul, când tabachiera, și mă cutremuram la conștiința lipsei. Toate buzunarele erau goale-golufe. Mai greu am suportat lipsa ceasornicului. În a 200-a zi a recludiunii, ca și în ziua primă, căutam inconștient ceasornicul în buzunar...

Și să nu ai nici o lectură, să nu poți scrie un șir tu, gazetar, care ai trăit o viață cu ochii fugind pe litere și cu condeii între degete! Și, totuși, am avut lecturi. Sub spoiala albă a pereților am descoperit răvașe sgâriate cu unghia, nume necunoscute, sentințe, numărătoare de zile și luni petrecute aici, înjurături la adresa gardienilor, batjocuri, plângeri, izvorâte din dorul de libertate și din foame, grozavul flagel al temniței. Și rând pe rând deslușiam, literă după literă, vorbă după vorbă, și am avut ce celi, palimpsesturile atâtor tragedii ale vieții.

După opt zile, am primit voie să citesc literatură cenzurată, mai ales din așa zisa bibliotecă de casă a temniței, tratate de grădinărit, despre stărpitul omizilor, despre insectele stricăcioase pădurilor și alte de acestea. După șase săptămâni, am primit și o mescioară cu un scăunel, cu dreptul de-a scrie și, după trei luni și jumătate, mi s'a acordat și dreptul de-a primi ceasornicul, dar această voie a venit prea târziu.

La început, izolați ermetic, abia ajungeam să ne vedem la mare distanță, când ne scoteau la plimbare în curtea umedă a temniței, împănați cu sentinele, așa că mi-a trebuit mai bine de o săptămână pân' ce am reușit să știu cine-mi sunt soții de suferință: Ion Clopoțel, Adrian Oțoiu, directorul Bucurescu,

părintele Raina, profesorul Dr. D. Manu, preotul Dr. Zaharie Pop, cunoscând eu de mai înainte numai pe cel dintâiu... cu toatecă eram implicați cu toții în acelaș proces de înaltă trădare, de spionaj și de înțelegere cu dușmanul...

Deși neconținut asigurați că furcile ne așteaptă, simțiam dela o vreme — mai ales din Iunie încoaci, după catastrofa de pe Piave a armatei austro-ungare — cum slăbește, zi cu zi, asprul regim dela început, pân'ce în August nu mai avea soldați să ne păzească individual și a fost silit să ne treacă în pușcăria dela »*Csillag*«, unde vre-o 20 de oameni aveau să păzească peste 300 de întemnițați.

Acum puteam comunica între olaltă, puteam să ne plimbăm împreună, sub paza unui soldat care mai mult dormita, decât avea grijă de noi, puteam povesti, rîde, cânta, eram la largul nostru între zidurile temniței. Și, din multele anecdote povestite, una îndeosebi ne-a părut foarte sugestivă.

Gică Granciu sta la gura cortului și vede din depărtare cum vine tată-so, aducând în spate pielea vacii. Și strigă Granciu către mă-sa, care își făcea de lucru în cort:

— Mamă, mi se pare, mi se pare că nu e bine cu vaca noastră!

— Ce spui, mă afurisitul!

— Văd pe tata cum îi aduce pielea în spinare!

Noi dintre zidurile temniței vedeam mai bine decât cei de afară, cum pe zi ce merge slăbește frontul, scade disciplina în armată și se înmulțesc semnele de disoluție.

Nu mai erau soldați cari ne păzeau cu ochii în patru, aceștia au dispărut de mult. Au venit apoi glotașii, cari adormiau răzîmați de pușcă. Acum erau de serviciu la noi foști prizonieri din Rusia, veniți acasă după pacea dela Brest-Litovsk, cari făceau acum cauză comună cu întemnițații. Zădarnice erau toate efortările de-a susține disciplină cu aceștia. Când i-au adus acasă din Rusia, li s'a promis că nu mai au să facă »servit« la armată și, după ce i-au lăsat o lună pe la vetrele lor, au fost din nou înrolați. O spuneau în gura mare, că ei nu se mai bat, că, dacă-i duce pe front, depun armele și din ei s'au molipsit și ceice n'au fost prin Rusia.

Fiecare semn nou de disoluție era salutat de noi cu bucurie, pentru că vedeam cum se apropie, cu pași gigantici, ceasul cutropirii generale, care ne aduce mult ahtiata libertate.

Devenise vorbă volantă:

— Mi se pare, mi se pare, că e rău cu vaca noastră!

Era vorba convențională pentru constatarea unei noi slăbiri a disciplinei, a unui nou simptom de disoluție.

Mai târziu trăgeam cu ochiul și aceasta însemna, că »e rău cu vaca noastră« și toți ne înveseleam. Nu ne păsa că, zile dearândul, nu mai aveam pâine și trăiam numai cu apă, pe care de multe ori cu mare anevoie o primeam. Toate acestea nu contau.

Eram veseli și plini de încredere în viitor, pentru că fiecare zi ne aducea tot probe noi, că-i tot mai rău și mai rău cu »vaca noastră«.

Într-o seară, pe la mijlocul lui Septembrie, intră în celulă, ca de obicei, »rondul« ca să cerceteze de n'am pilit gratiile dela ferestruți, de n'avem arme, foc, etc. etc. Doi soldați cu sergentul au intrat în celulă și alți trei cu armele încărcate aveau să stea în fața ușei și, pe când sergentul controla, cu mare luare aminte, gratiile, îmi dă un soldat pe furis cel mai proaspăt număr din ziarul lui Hatvanyî (»Pesti Napló«), care aducea, pe acea vreme, cele mai noi știri cu evidentă simpatie pentru Antantă. O singură privire asupra titlurilor mari și înțeleg că Franchet d'Esperey a spart frontul bulgar, că diviziile bulgare, parte se predau, parte părăsesc frontul și că Sârbii pornesc să-și reocupe țara părăsită de aproape trei ani.

O singură privire și, în momentul următor, zărisem, printre soldații din fața ușei, luând-o pe coridor tocmai la ușa zăvorită a celei, în care erau acum împreună Dr. Manu cu Clopoșel. Pe la ei trecuse deja rondul și, cum privesc prin gura de control a ușei, îi văd în semiîntunec pe fiecare, întins în pat, discutând a lene.

Cu gura la această gaură de control, strig abia răsuflând:

— E rău cu vaca noastră!

Amândoi sar din pat ca mușcați de șarpe, neștiind de unde vine acest glas pe întunec:

— Ce-i?! — Ce-i?!

— Frontul bulgar spart, Bulgarii se predau, în două săptămâni sunt Sârbii aici!

Amândoi dau năvală asupra ușei, recunoscând glasul meu. Dar eu mă înapoiasem deja. Și curios, nici un soldat n'a remarcat dispariția mea, nu m'a oprit, nu mi-a zis nimic. Totul era opera unei clipe.

Sergentul, constatând că gratiile sunt bune, că totul este în

ordine, a trecut cu »rondul« mai departe, a zăvōrit. Noi, însă, n'am închis un ochiu până dimineața. Abia așteptam să se deschidă ușile de fier, să ne vedem, să ne spunem multe și să ne bucurăm împreună.

După două săptămâni am fost liberi.

Când în fața porții temniței ne-am despărțit, luând-o fiecare spre ale sale, ultima vorbă ne-a fost:

— Trăiască vaca noastră!

Almanahul Presei Române din Ardeal și Banat — 1926, p. 33-37

**Discursul rostit cu ocazia inaugurării Universității din Cluj în
ziua de 2 Februarie 1920, în calitate de Șef al Resortului
de Culte și Instrucție publică*)**

Sire, Doamnă,

Prăznuim astăzi înfăptuirea unui act de dreptate istorică.

Grație înțeleptei prevederi și vitejiei Majestății Voastre — grație patrioticei orientări politice a guvernului Majestății Voastre, — grație eroismului fără seamăn al armatei române, condusă la victorie de Majestatea Voastră — grație sprijinului efectiv dat de glorioșii aliați ai Majestății Voastre, pune astăzi poporul român stăpânire pe o puternică fortăreață culturală, menită de aici înainte să servească, cu devotament și însuflețire, știința, cultura și civilizația românească, în nobilă emulație cu popoarele înaintate ale apusului luminat.

Actul de dreptate istorică ce se desăvârșește prin această luare în stăpânire pune capăt unui îndelungat proces istoric din veacurile de patimi ale neamului românesc, — din acele veacuri de frământări surde, în cari titanica luptă de rezistență față de împetuoasele stăruințe de desființare națională consuma aproape toate energiile productive ale neamului nostru, însetat de dorul luminei și al științei.

Pentru că, dacă a și fost consacrat științei și luminii acest așezământ falnic pentru poporul nostru, în al cărui sân s'a durat și instituit, n'avea să însemne știința ce se propaga de aici — libertate, ci robie sufletească, nu lumină, ci întuneric. Această fortăreață s'a construit cu premeditare și cu plan în mijlocul nostru, ca să ne reție în robia întunericului și să ne stoarcă toate energiile de viață în scop impropriu, nu numai

*) Serbările pentru inaugurarea Universității din Cluj, 31 Ianuarie-2 Februarie 1920, București, »Cartea Românească, 1920, pag. 17-19.

străin de sufletul poporului, ci de dreptul dușmănos lui, tinzând la întunecarea conștiinței noastre naționale, la exploatarea energiei noastre în serviciul unei culturi străine de noi și dușmănoasă nouă, iar ca scop final căutând a ne desființa cu totul, spre a ne absorbi, sau nimici.

Sub această ordine de idei, nu lumina, ci întunericul sclăviei sufletești s'a revărsat asupra poporului nostru, din sălile pompoase ale acestui asezământ. Nu la libertate, ci la robia națională avea să ne ducă știința ce se făcea aici! Avea să fie corolarul îndelungatului proces istoric, care ne-a stors energiile și sileit forțele în serviciul străin, impropriu și dușmănos.

Zămislit aici, în aceste văi și plațuri, încheșat apoi într'o individualitate etnică, distinctă, la căldura și lumina civilizației de lume cuceritoare a colonilor romani, azezați aici, a rămas poporul nostru — după retragerea legiunilor și administrației Romei, — îndelungate veacuri, fără viață proprie culturală și națională, tributarul material și moral al stăpânilor, cari s'au perindat pe aici după vremuri. Poporul a trăit și muncit înainte, a luptat și creat, dar produsele muncii și creației lui au fost expropriate de cei ce-l stăpâneau, devenind mândria și gloria stăpânitorilor străini. Nu numai muncitori harnici și credincioși, stăpânitorilor străini, dar și savanți și beliduci de renume, ba chiar și domnitori. Statuia mândră a craiului Matia, înălțată pe piața acestui oraș, ca răspuns la gestul de eliberare, simbolizat în statuia lui Mihai Viteazul din fața Universității din București, va rămâne, de aici înainte, simbolul acestui jălnic proces istoric, încheiat pentru totdeauna.

De aici înainte, poporul român nu va mai fi tributarul altuia, ci stăpân pe ale sale. De aici înainte va lupta și munci, va crea și clădi pentru sine.

De aici înainte, nu va mai fi material brut pentru alții, ci vom trăi noi, prin noi și pentru noi.

Acasta nu înseamnă provocare la adresa altora și nici nu ascunde dorul de-a schimba rolul istoric spre a robi sufletește pe cei ce ne-au robit până acum pe noi, ci voim ca noi să fim liberi, știind să respectăm totdeauna la alții ceea ce la noi nu s'a respectat. Nu violentăm și nu amenințăm pe alții, ci ne vom afirma pe noi, ca popor liber, în țară liberă pentru toți. Dacă punem astăzi stăpânire pe această libertate culturală, o facem ca să punem libertatea în serviciul celui popor, în

al cărui sân s'a construit. Nici un popor conștient și stăpân pe a sa soartă nu va suferi ca pe teritoriul său, în inima sa, să se înalțe și susțină fortărețe contra lui. Dar rostul fortărețelor este a apăra și susține pozițiuni. Nu a ataca!

Astfel, după îndelungatele și nespusele suferințe și jertfe, după nedreptatea de veacuri, pe care a îndurat-o poporul român aici, acasă la el, înseamnă serbarea de astăzi înfăptuirea unui act de dreptate istorică și suntem fericiți, Sire, a Vă putea saluta în fruntea acestui praznic, ca pe înfăptuitorul actului de dreptate istorică.

Consiliul Dirigent și Resortul, în a cărui frunte am deosebita onoare a sta, mulțumindu-Vă pentru această grație, Vă roagă, cu supunerea fiască a celor mai credincioși cetățeni, să binevoiți a primi jurământul de credință al noului corp profesoral, care, de aici înainte, are să prefacă această Universitate în focar al științei și culturii românești.

Cuprinsul

I.

1. Dr. Valeriu Branisce. Considerațiuni generale	5
2. Schiță biografică	6
3. Activitatea sa profesorală	9
4. Activitatea sa ziaristică, publicistică și culturală	11
5. Activitatea sa politică	26

II.

Anexe.

1. Articolul-program scris cu ocazia apariției întâiului număr al »Drapelului« la 1/14 Ianuarie 1901	I
2. Câmpul libertății din Lugoj (reflecții fugitive)	IV
3. Meminisse juvabit. Zece ani dela pronunțarea verdictului și publicarea sentinței în proc. »Memorandului«	VI
4. Rețetă pentru jurnaliști — Amintire	IX
5. Vaca noastră — Amintiri din zile grele	XII
6. Discursul rostit cu ocazia inaugurării Universității din Cluj în ziua de 2 Februarie 1920, în calitate de Șef al Resortului de Culte și Instrucțiune Publică	XVIII

De acelaș autor :

1) Poezia populară română din județul Caraș-Severin (A krassó-szörény vármegyei román népköltészet) — teză de doctorat — 150 pag. Budapesta, 1918, Tipografia D. Birăuțiu

2) Pro memoria (omagiū binecuvântatei amintiri a mult regretatului Protopop Iosif Peteanu din partea îndureratului său fiu) 15 pag., Lugoj, 1928, Tipografia A. Auspitz

3) Din galeria marilor dispăruți ai Banatului vol. I.: Dr. Alexandru de Mocsonyi (1841—1909), cu ocazia împlinirii unui sfert de veac de la moartea sa, 73 pag., Lugoj, 1934, Tipogr. »Corvin«, prețul lei 40 și 60 (epuizat)

4) Din galeria marilor dispăruți ai Banatului vol. II.: Coriolan Brediceanu (1850—1909), 153 pag., Lugoj 1935, Tip. »Corvin«, prețul lei 48

5) Din galeria marilor dispăruți ai Banatului vol. III.: Prof. univ. Dr. Iosif Popovici (1876—1928), 52 pag., Lugoj 1935, Tip. »Corvin«, prețul lei 30

In pregătire :

1) Pe pământul clasic al Italiei vol. I: Postumia, Fiume, Abbazia, Quarnero, Portorose, Laurana, Trieste, Grado, Venezia și Lido.

93(498.5)B. n. a. i. s. t. e, Valeriu
07(498.5) B., P.
929 B., P.

Pretul lei 100